

Ce voesce partid'a poporului?

Onorati Concetatieni!

Fiinducà nu totu însulu póte absolvá 12 scóle — càci déca „unulu cu mintea, altulu cu man'a si-câsciga pana“ — si ast-feliu nu toti potu intielege ace'a, ce ómenii cei invetiati vor-beseu între sine, cà d. e. conditiunea si scopulu partidei popo-
rului, pentru acea inca inainte de a dá respunsu la intrebarea
propusa, cá „ce voesce partid'a poporului?“, vomu esplicá, cà
ce e partid'a poporului, càci sunt multi si astadi in
acést'a patria, cari nici acumu nu sciú, cà ce feliu de bidigania
e partid'a poporului, órenomu e, séu animalu? Uj

Maga „omu necunoscutu, nu primí sub scutu!“;
dar si bunacuviinti'a pretinde, cà déca intramu la cineva, séu
intra cineva la noi, se-i spunemu, séu se intrebamu de deusulu,
cà cine si cefeliu e, si numai dupa acea scircimu, ce voesce?

Ce e dara partid'a poporului?

Cá s'o potemu acést'a bine intielege, trebue se scimu,
cum-cà in frumós'a nóstra patria, Unguri'a — dela constituti'a
din 1848, care clasele liberate si privilegiile diferiteloru clase
le-a stersu — Maiestatea Sa, regele nostru incoronatu nu sin-
guru guvernéza, stapanesce (cá d. e. tiarulu muscalescu) si
nici nu prin asia numitele „Karok és Rendek“, cá in
trecutu, ei stapanirea si-o imparte cu poporulu, asia, cà astadi
si poporulu are dreptu se participeze in guvernare. Acestu dreptu
lu-esercitéza prin „representantii“ sei.

Cum trebuie aceste întielese? Sub poporu întielegemu aci tóta natiunea ungara, unulu fiescecarele locuitoriu alu patriei nóstre fora de respectu la starea civila, originea, limb'a si religiunea lui, adecà întielegemu toti cetatienii tierii sub unu cuprinsu, in totalitatea loru. Dar fiinducà acést'a sta din milióne, din multíme nenumerabila, cu cari cu toti impreuna a guverná nu se póte, multimea alege din sinulu seu pre unii, caror'a le concrede dreptulu seu, si acesti alesi — cari se numescu **ablegati dietali** séu pe scurtu deputati — forméza o corporatiune mare, ce se numesce **parlamentu** séu **dieta**.

Diet'a, in frunte cu ministrii, compune si aduce legile, cari apoi, déca au dobanditu sanctionarea Maiestatii Sale a regelui, guvernéza tíer'a; pentrucà si regele, si guvernulu compusu din ministrii, si tribunalele, si judecatoriile si tóte autoritatile publice dupa norm'a aceloru legi guvernéza natiunea, diregu causele ei cele anevoióse.

Diet'a sta din dóue case. Un'a e **cas'a magnatiloru**, in care episcopii, principii, contii sel cu unu cuventu aceia se consultéza, cari nu cadu sub alegere, ei in urmarea privilegiiloru, oficiiloru séu dreptului ereditu dela stramosi sunt legiuitori.

Despre acesti'a nu vorbimu mai pe largu, pentrucà nu se tine de obiectulu nostru.

Insa vorbimu despre cealalta casa, si acést'a e **cas'a deputatiloru** séu cum se díce de comunu **cas'a tierii**. In acést'a se consultéza, in acést'a facudiregu treburile si sórtea tierii acei deputati ai tierii, pre cari poporulu i-alege; si fiinducà in prim'a ordine ei au se propuna si compuna legi, e **fórté**, e cu totulu importantu lucru, **cà pe cari se-i tramitemu acolo**, pentrucà déca de aceia tramitemu, cari bunastareá poporului o pórtá numai pe buze si nu in anim'a loru, **atunci numai pre noi însine se ne invinovatímu**, pentrucà noi suntemu de vina, déca dupa lucrarile loru astfeliu suntemu siliti a esclamá: „vórba multa — seracia!“, séu cà vórbele loru cele multe si frumóse au fostu numai radia de luna, de care nu se cóce strugurulu. Intruadeveru „déca i-mananci carnea, tu-i mananci si osulu, si déca bei laptele, tu-i bei si zerulu.“

Totulu dela acea atârna dara, că ce feliu de deputati alegemu. Potemu alege între ei, că „in pere metode“, „că purcariulu in tióngé.“

Pentrucă precum mergu treburile pe la sate in mieu, asia curgu acele și in cas'a tierii in mare. Precum adeca pe la sate d. e. cu ocașiunea alegerii de jude, séu la alte cestiuni ponderóse, se imparte poporulu, și un'a parte tine cu unu candidatu séu cu unu planu, cealalta sta pe celalaltu: asia și in dieta sunt **partide** diferite, cu numerulu de presinte 7, dóra chiaru pentru acést'a cadu asupra patriei nóstre cei siepte ani seci.

Cea dintâiu e asia numit'a „**partid'a liberala**“ partid'a guvernului, pentru ce și pórtá numele de „**partida guvernamentalá**“. Liberala se numesce și votéra — dupa porunca, asia jocandu, precum i-fluera ei primministrulu. „Liberu“ i-este principiulu, „muszáj“ i-este limb'a. Și apoi ce libertate mai are? Ce? . . . Libertate de a tégui! Asia-e că sciti ce insemnéza vórb'a „têrgu liberu“? Prin urmare ei tóte i-sunt permise. Asia d. e. i-este permisu ei de a formá „tiehu“, dupa care numai acel'a e socotitu de omu, care e „liberalu“, numai acel'a e patriotu, care e „liberalu“, și cari nu sunt din acestu colegiu, aceia toti sunt porecliti de pagani și vamesi. Oficiu, conditiune, concesiuni de trenu, de liferare, directiune de banca, intreprinderi grase ce aducu căscigu de sute de mii, distinctiuni și multe alte căsciguri și folóse, chiaru și pentru rudenii áscendente și descendente séu afini, séu cuscirii și nemotenii de alu diecelea gradu, numai „**celu liberalu**“ póte capatá dela ea. Pre unulu dintre ei, care astadi ocupa locu in cas'a magnatiloru, pe candu erá comite-supremu, lu-a rogatu unu domnu fórté mare, se binevoéscá a recomandá pre clientulu seu, pre unu domnu de cinste și incaruntitu in merite de consilieriu regescu. Și acelu „fispanu“ „liberalu“ a coditu in cóce s'ñ colo, că pentru aste și aste nu se póte. Er' candu lu-a infruntatu și stremtoratu, frangadu-i tóte contradicerile, in urma a strigatu, a datu pe facia cu farb'a, cu adeverat'a cauza: „Dapoi déca domnulu acel'a nu e de partid'a guvernamentalá!“ **Auditi!**

Asia dara tóte merítele, tóte faptele preclare, tóte sacrificiile aduse pe altariulu patriei, tóte sunt numai „blichtri“, nu ajungu o par'a, déca cineva nu e guvernamentalu, adeca nu e „liberalu.“

Sí apoi ce-i mai este permisú? I-este permisú, cá d. e. mai deunadi in Nitri'a lui Tarnóczy, cãci sí domni'alui e „liberalu“! i-este permisú, repetímu, se despóie cetatienii alegatori de uniculu dreptu alu libertatii lorú faimóse — de acést'a mila aruncata orbetiului, — de dreptulu de a votisá liberu cu ocasiunea alegerilorú; i-este permisú la conscrierea alegatorilorú, precum o facu acést'a tocmai acumu in tóta tíer'a (cãci aceia, cari o facu acést'a, toti se marturisescu de a fi „liberali“), pre aceia, cari nu apartínu „tiehului“, adeca nu sunt guvernamentali, cu miile sí miile a-i lasá afara din list'a alegatorilorú. Le-este permisú lorú, cá pre aceia, cari nu jóca pe o struna cu ei, se-i prigonésca, se-i pórté la lege, se-i defaiméze cu vorb'a sí prin foi, se-i spioneze, pentrucá asia le dictéza lorú „liberalismulu“.

Sí apoi ce mai face acést'a partida „liberala“? **Promíte.** Promíte ceriulu sí pamentulu, pentrucá tíne la dis'a: „promíte luna sí stele, nu-i fí mai seracu cu ele!“ A promisú mai ántãiu „libertate“ sí a produsú servilismu, asia cà adi abia gasesci omu, mai cu séma nadragariu, in tóta patri'a, care se nu se lingusiésca — cinuéscá inaintea domnilorú celorú mari, sí pentru bani, séu oficiu, séu osu de rosu se nu-si venda convingerea sa, sufletulu seu, cãci, vedi bine, déca scuturamu saculu cu ovesu, totu calulu nechíéza. Apoi a promisú „lumina“ sí intru atát'a a luminatu poporulu, cà acumu nu vede padurea de lemne; a promisú „cultura“ sí intru atát'a a educatu junimea, in câtu ace'a, precum s'a intemplatú in dílele aceste, si-ataca sí pisaza invetiatorii sei, sí merge cu caintia contra lorú la ministrulu instructiunei publice. Apoi a promisú „bani de aurú“, sí ne-a datú „nikel“, cãci ea, scíti bine, „cu filerulu erutia aurulu!“ sí tíne câ: „nebunului (amu cum suntemu noi) i-este bunu sí banulu de lemnul!“ Sí florenii nostri cei de argintú, cari valorau baremi 94 cruceri, i-a schimbatu eu

„coróne“, pentru cari in alte tieri abia ne dau 25 cruceri. A promisú sî „inavutire“, sî si-a impartitu síesi darulu, poporului amarulu, votizandu diurne radicate deputatiloru, pensiune grasa fispaniloru, ministriloru, sî dandu „gráu de 6 fl.“ economiloru, cárgia cersitorésca poporului, càci oriscum se nesuesce a buciná contrariulu: „gur'a seraciei nu se póte astupá“. Apoi a mai promisú inea multe — multe bune sî frumóse, dar nimic'a nu ne-a datú din ele, ci in loculu loru ne-a datú, ce nu a promisú: casatoria civila, matricule civile solvende érase din banii poporului, sî adausu peste tóte recepti'a jidoviloru. „A vindecatu adeca stomaculu morbosului, cà i-a trasu maselele!“ Ce fericitu poti fi dara tu poporu gloriosu alu acestei patrii, candu atâte ai capatatu! Mai trebue-ti inea ceva?...

Déca ti-mai trebue, sî nu esci indestulitu, cu cele cu cari te-a saturatu, ci voesci inea, se traga sî velulu de pe mortii tei, atunci numai alege deputatu dietalu „liberalu“!

Dar credemu, cà ti-s'a coptu mólele capului acum, sî ti-s'au deschisu ochii, sî astfeliu nu vei votizá mai multu pe acést'a partida, ce-ti despoie sî sufletulu sî pung'a. Sî nici nu votizá! Mai bine sta in calea fulgerului, càci mai salutaru e pentru tine se mori odata, decâtu se gemi in continuu sub giugulu acelei partide „liberale“.

Seimu, cà multi „fispani“, „vicispani“, pretori, sî alti domni „liberali“ te voru silí sî infricá, se votizezi numai pe candidatulu loru, care de siguru va fi „liberalu“, pentrucà acei domni mai bine si-arú scóte ochii, decâtu se-ti recomende candidatu de altu partidu, afara de celu liberalu. Asia dara, déca esci omu nimernicu, atunci pórtá numai frica de ei, pentrucà cei nimernici au causa de a tremurá inaintea auctoritatiloru; ci déca nu esci betívu, hotiu sî blastamatu, atunci nu portá frica de umbr'a loru, nu te teme de ei, càci aceia nu-ti poruncescu tfe in acést'a privintia, dreptulu teu de alegatoriu nu-lu potú nimicé, nici nu te potú pedepsi, pentrucà nu ai votizatu cu ei.

Dar éta mai nu uitasemu, cà ace'a partida guvernamentalá se numesce „liberala“... Sî sciti voi ce insemnéza

cuventulu „liberalu?“... Atât'a insemnéza câtu „darnicu“... Audîti numai! acést'a partida e „darnical“... Sî cum se nu fie, candu ea ne miluesce cu felu-de felu de dari... sî apoi primesce sî darulu, se-i-lu duci cu carulu.

Apoi cuventulu „liberalu“ e de unu creangu cu verbulu „a liberá“, ce insemnéza atât'a câtu a „mantuí“. Partid'a „liberala“ deci atât'a insemnéza romanesce: „de acesti clicasi darnici, mantuesce-ne pre noi Dómnel!“

A dóu'a partida dietala o facu: guvernamentalii secreti, acei 48-asi cocorati, cari stau sub comand'a domniloru **Justh** si **Ötvös**, sî nu peste multu sub a lui **Franciscu Kossuth**. Acestia, ce e dreptu, in privint'a principiiloru sî scopuriloru sale stau mai departe de partid'a guvernamentala, cá Macaulu de Jerusalimu, dar totusi indata dupa guvernamentali i-facemu cunoscuti, pentrucâ s'au ruptu de catra asia numitii 48-asi independenti, sî **Ötvös**, tragundu catra sine pre **Justh**, i-a legatu in unu ghemu, sî asia s'au lipitu de partid'a guvernamentala, „câ magariu de jurchileisale“, „câ volbur'a de urzici“, caci da, „sî canele se pogodesce câte odata cu mit'ia“. Apoi sî sémena la olalta cá „strepedii din clisa cu vermii din casiu“.

Chiori sunt toti, ici se uita, sî cóle taie. „Grailu e alui **Jacobu**, man'a a lui **Isavu**“. Candu sunt prin provincii, candu cuvintéza catra poporu, sunt **para de focu**, sî „au gura câtu o siura“, éra caudu sunt in cas'a tierii, atunci se umilescu, se pituléza, intoreu cojoculu sî votéza cu guvernulu, cá „liberali“ patentati. Acestia-su cu siuba, ceialti cu guba; pe o cale âmbla, din o pane se ingrasie, pe unu contiu rodu toti. Un'a e partid'a „lacomosiloru“; alt'a a „nesatiosiloru“, apoi „tîntiariulu flamandu, pitîga mai tare!“

Acestor'a nu le dati crediementu, càci orisicare dintre ei ar poté se fie chiaru sî oficiru in regimentulu dómnei — „mintiuna“. Nu fiti prosti, nu ve bagati in curs'a loru, càci precum vedeti „profeti mincinosi sunt ei“, falsa e anim'a

loru și limb'a insielatória, cá a celoruce „ámbla cu doi bani in trei pungi.“

A treia partida e: partid'a repasítoru. S'a intemplatú adeva, candu a fostu vórba se se primésca, séu ba, proiectele despre casatori'a civila, matriculele de statu, liberulu esercitiu alu religiunei, recepti'a jidovésca, cu unu cuventu proiectele politico-basericesci, partid'a „liberala“, acést'a „óla unsa“, care are devis'a: „pretini'a tîne, cátu unsóre'n óla“, a inceputu a clocotí, a fierbe și treidieci de insi, caror'a a inceputu a li-se invalui stomaculu de acele proiecte, au saritu afara din óla, au repasítu din partid'a „liberalilor“, care a fostu disu, cá e „muszáj“ tóte se le voteze. Asia au facutu cá invetiachelulu, care lu-urmarea pre Crtosu, caudu lu-au fostu prinsu. Caldu fiindu in acele locuri sante, trupulu lui erá acoperitu numai cu o pênza. Candu dara au voitu se-lu prinda și pre elu, si-a lasatu mai bine in faci'a locului camesi'a, de care au fostu prinsu acumu sbirii, dar si-a mantuitu pelea.

Si acești deputati onesti, au parasitu partid'a „liberala“ și cu dens'a contiurilo cele grase, din cari are in prisosintia acést'a partida, dar si-au mantuitu pielea, onórea, pentrucá cei mai multi dintrensii si-au datu cuventulu alegatoriloru, cá acele proiecte de legi nu le voru votizá.

Onóre loru pentru acést'a; dar pentru ace'a inea nu sunt cu totulú „chosieri“, și se va alege, cátu e gráu in pléva, cum vomu fi cu ei atunci, déca voru sosi alegerile de deputati, și in cutareva cercu partid'a poporului nu va fi destulu de tare se reésca cu candidatulú seu. Cu acești „repasíti“ deci potemu stá de vórba — dar numai in casulu amintitu — și potem intrebá, de ei, cá „teaca-i, séu punga?“, ce o se fie mei cumetre?! ma déca conducatorií nostri o voru vede de bine, potemu și votizá pentru ei.

A patr'a partida e: „partid'a nationala“, alu careia duce e: Conte **Albertu Apponyi**. Unu barbatu demnu de o mai buna sórte, pentrucá, precumu se vede, elu are acelesi destínu, cu Sisifu celu din poveste, cá adeva necurnatu se radice in susu

pe munte o stanca grea, care, candu acusi-acusi ar ajunge in vérfu, totudeun'a se rostogolesce innapoi in vale.

Nici densulu nu tine intru tóte cu noi, éra partisianii lui care in drept'a, care in steng'a, care cu noi, care contra nóstra au votizatu in dieta. La alegeri asia avemu se-ne portamu facia de ei, cá facia de „cei repasíti“, dar inainte declaramu, cà cu acel'a dintre éi, care a votatu contra nóstra, nu mai stamu de vórba, panace nu va dovedi cu fapte contrarulu.

A cincea partida e: partid'a „independentiloru“, séu „Ugronista“ dupa conducatoriulu loru.

Noi credemu, si marturisiru, ce'a ce stramosii nostri in nenumerate legi au statoritu si marturisiru, cà adecà Ungari'a „e tíera libera, si in privinti'a formei de guvernare legala a tiei e independenta, va se dica altei tieri séu altui poporu nu e supusa, ci si-are independinti'a si constituti'a sa, si astfelu prin Maiestatea Sa, regele incoronatu alu Ungariei, nu in chipulu altoru provinciei, ci dupa legile si datinele sale proprie are se fie guvernata.“

Cà Ungari'a remase singura, icuita intre popóre vecine mai puternice, tocmái acést'a a sa neatérnare si independinti'a regimului seu se nu si-o piérda, strabunii nostri inainte de acést'a cu trei seeli si jumetate au alesu pe tronulu regescu alu Ungariei cas'a imperatésca si acumu domnitória a Austriei, cá ace'a cu tari'a, poterea provinciiloru sale ereditarie se sprijinésca patri'a nóstra, se aperi independinti'a ei.

Totu strabunii nostri, pentru asecurarea aperarei mutue, in 1723 au inarticulatu in lege ace'a cà Ungari'a si provinciile austriace ereditarie (cari noi le numimu „germane“) prin domnitoriulu legalu, adeca prin imperatulu austriacu si totuodata regele magiaru nedepartíte si nedisolvable au a fi stapanite, dar totu in acést'a si in urmatóriele legi au conditíonatu si ace'a, cà neatérnarea, independinti'a constitutionala de dreptu publicu si guvernare interna a Ungariei se se sustina neviolata

Acestu contractu, numitu „pragmatica sanetio“, inchieiatu intre magiari si regele magiaru, si celelalte legate

inseise mai târziu în lege, două lucruri principale cuprind în sine: unul e, că Ungaria se fie liberă, de sine statutoria, în privința regimului independentă; ă e celălaltu, că contra inamicului comunu cu poteri unite se se apare, adevă deca va fi atacată Ungaria, se o apere și Austria, și ărași deca pe ăcșta o-ar atacă-o, se-i stamă întră apărare și noi ungurii, tocmai așa, cași cându cetățienii a loră două comune vecine formăza deschilinitu — dar sub unul și același comandante — câte o societate de pompieri, și se legătorescu, că deca se va ivi focu în un'a din cele două comune, voru grabi întră ajutoriu și pompierii celorlalte, și viceversa.

Lucrulu primu, adevă reatărnaea statului Ungariei, independentința regimului ei, o-au ascuratu legile din 1848, cari au creatu ministeriulu independentă ungurescu, respundiatoriu numai dietei și regelui încoronatu; dar în privința lucrului alu doile și încă principalu, adevă în privința coatințerei Ungariei cu alte țeri esterne, precumu și în privința influenței sale în cașta apărării mutue, acele legi din 1848 nimicu nu au hotărîtu.

Ăcșta lacuna o-a umplutu și în ăcșta privința a statoritu unu ărecare modu de procedură împaciuirea, legislațiunea din 1867.

Și tocmai ăcșta „împaciuire“ din 1867 nu-i place „partidei independente“, care nici că voesce se auda despre cașta noastră comună cu austriacii germani, magă ărecumu totu trebuie se ne pogodimă cu siogorulu nēmțiu, deca odată ne-amă cununatu cu elu, căci ăcșta cununia a noastră cu elu nu e casatoria civilă, care o pôte desface judele, ei e casatoria creștină, legată cu fidelitate magiara, ale carei parti numai mormentulu le pôte desparti.

Dar nu ne certamă cu ei în ăcșta cașta, fiindcă cu multu mai mari lucruri vomă avé de pusu la cale în dieta, și tocmai pentru ăcșta cu aceia, cari dintre ei în aceste caște mai ponderóse, au tînutu și voru tîné cu noi, totu ne vomă împaciui ărecumu, de și tîngescu așa tare de „împaciuire“.

A **siésea** partida in dieta e: partid'a „**celoru afara de partidu**“, caror'a vedibine dintre partidele insirate nici un'a nu le-place. Acést'a partida are scopu bunu, dar nu are midilóce pentru elu, adeca „ar scapará si ea, déca nu i-ar lipsi cremenea.“ Gustu nu aru avé reu dara acesti deputati „afara de partidu“, pentrucà, dieu, si noi amu avé ce esceptioná in fiescecare partida, dar cu ace'a deosebire, cà ce ei au neglignatu a face, noi ace'a o-amu sevèrsitu, amu creatu adecà o

a **sieptea** partida dictala, si acést'a e: **partid'a poporului**.

Pentrucà „mosiulu Juonu, erá inca numai Jonitia“, candu acumu s'au fostu prinsu partidele ce erau pana aci, cà voru conduce spre bine sórtea tierii, si voru imbunatatí starea materiala cea miserabila a natiunii.

Si poporulu a totu asceptatu, maga „celu flamandu cu greu ascépta“, dar — desí de atunci dóra „si sórele s'a intorsu pe cealalta dunga“ — in zedaru a asceptatu. Au trasu-impinsu repararea, „cá tiganulu spendiurarea“. „De ascépta fata, cáscega cetatea“, dar noi si colib'a ni-o-amu pierdutu, o-a dusu, séu o-amerintia esecutorulu.

Prin urmare acei magnati insufelíti, cari si pana acumu nu numai au mancatu, ci au si lucratu, nu numai au cuventatu, ci se-au si luptatu pentru credintia, patria, pentru celu avutu si seracu deopotriva, in legatura cu barbatii preclari coadunati din tóte unghiurile tierii, in 28 si 29 Januarius a. c. in centrulu tierii, in Budapest'a au datu frunte cu partid'a „liberala“, ce tine adi guvernulu, si i-au strigatu: „Nu te lati brósca'n teu, cà nu-i teulu numa' ate ul“ ... Nu vomu suferi mai multu, cà de pe pomulu resaditu de noi, numai tu se culegi merele, càci nici noi nu suntemu „flori de cucu“! Si au constituitu partid'a nóua, destépta si plina de viétia, **partid'a poporului**, proclamandu tendintiele ei.

Aha! ce galagia, ce „gezéres“ se ivi la aceste! Vedintu-ati prin auslagurile ducheauriloru figur'a cea bitusiata-incaciulata, cum imprósca din besic'a tînuta in mana pravu peste musce si alte insecte neplacute? Apoi da! astfeliu de

„Zacherlin-pulver“ ucigatoriu de stelnitie a fostu aceea proclamatiune pentru partid'a „liberala“, precumu si pentru amicii si foile ei.

Pe aceste din urma (cum e „Nemzet“, „Pesti Hirlap“, „Pesti Napló“, „Budapest“, „Egyetértés“, „Szabadszó“, „Népszava“, „Magyar Ujság“, „Magyar Hirlap“ si alte peticituri de aceasi panura) chiaru le-au calcatu nevoile, căci precum celu caditu in acést'a bóla spumega si tremura din tóte membrele sale, asia si paginele acestoru foi spumegau si tremurau de furi'a cea mai turbata.

Nu este titlu infamu, care se nu-lu fie aruncatu asupra conducatorilor si urmasiloru credintiosi a partidei poporului. Numitu-i-au resvratitori, insielatori, seducatori de poporu, tradatori de patria, si multe alte, numai ace'a nu au disu despre ei, că sunt ómeni de omenia. Éra despre ins'a partid'a poporului au serisu si seriu in continuu, că e partida retrograda, confesionala, arunca cérta intre cetatienii patriei, si o-a bajo-coritu, că inca numai unu singuru representantu are in dieta, maga o rondunea nu aduce vér'a, dar uitasera, că desi nu aduce vér'a, dar anuntia despreptarea, L primaver'a, pentru că nici nu au potutu sosi inca rondunelele, nici nu au fostu inca alegeri dietale generale. Apoi „dóue capete are bâtiulu!“ Déca o rondunéua nu aduce vér'a, „rondunele multe — sunt semnu de tó mna;“ éra ei sunt multi acumu laolalta, si tocmăi pe vérfulu basericeloru.

Dar apoi déca voru ceti acést'a brosiura, in care, căci „de musicatur'a canelui mai bunu leacu e perulu lui“, amu trasu larv'a de pe faci'a loru, inca numai atunci va fi vai de noi, fiinducă sciutu este, că „adeverulu âmb la cu capulu spartu“.

Si seiti pentruce a fostu, este si va fi acést'a mare alergare, vaierare, svércolire si casnire? Pentrucă „iepurii se necagescu, candu ogarii se sporescu“. Pentrucă scump'a partida „liberala“ cu tóte flécurile ei, toti partisianii ei se temu si se ingrozescu de partid'a poporului, „cá tiganulu de Harhangeru“ candu urméza si pentru elu tempulu celu gerosu. Pentru acést'a are asia mari ferbintieli!

Simtîesce, cã „ciovic'a striga acum din ea“, cã din pieptulu hecticosului, sî presimte cã partid'a poporului va fi cuiulu cosciugului seu. Vede, cã dẽca partid'a poporului va invinge, ea pôte merge „in tiér'a amarului, pe calea nebunului“, „in lumea lui nai, pe drumululuivai“, cãci se va ciuntã contiulu, se va curmã poterea, se voru gatã chisilegile ei, dupa cari pentru ea numai postu urmẽza, dar postu — fara pasci!

Pentru acẽst'a urla, pentru acẽst'a se vaiera asia cumplitu tôte organele ei; pentru acẽst'a intrebuintiẽza tôte fortiele argatii ei, se calce, se sugrume partid'a poporului in germenu seu.

Dar partid'a poporului, cã regele animaleloru: leulu, care nu baga'n sãma urlatulu caniloru marunti, mandru plẽca inainte. Ma din contra, atunci se-ar tengui, „fie disu cu ertarel“ dẽca partid'a „liberala“ o-ar laudã sî premari, cãci laud'a, premarirea ei e bajocura pentru omulu onestu, precandu defaimarea sî invinuiera ei lauda sî marire sunt.

Sci bine partid'a poporului, cã dẽca nu ar fi ea cõpta sî dulce, nu o-aru infestã „vespii liberali“; apoi „aurulu auru remane, sî de dai cu elu in tina“, sî cã sî de acõle lu-radica, cine i-cundõsce valõrea.

Susu dara stimati concetatienu, poporu trẽzu sî intieptu alu patriei nõstre! Cunosci acumu acestu margaritaru pretiuitu, scii acumu: **ce e partid'a poporului**, striga dara cu sufletu-cu anima: **traẽsca partid'a poporului sî piãra partid'a guvernamentalã**, pe care nu o vomu deplange, cãci „se poti plange dupa mastihõie, ai lipsa de heranu.“

Dar apoi dẽca vei sci sî ace'a cã

Ce voesce partid'a poporului?

Cã ce voesce partid'a poporului, ne spune in specie **program'a** ei.

Cuventulu „**programa**“ e cuventu grecescu, sî romanesc. **aci insemnãza cã: ce e de facutu, de realizatu.**

Ce va avé dara de facutu partid'a poporului, ce se va mesuf a realisá? . . .

Din o precauventare si 14 puncte sta program'a ei, care o vomu reproduce aci asia, cà contestulu programei lu-comunicamu cu litere mari, batatórie la ochi, éra esplicarea ei o damu ou litere ordinárie.

Se vedemu dara ursulu, adecà se audimu program'a!

„Program'a partidei poporului.“

Acest'a e titlulu. Partid'a nóua o-amu numitu dara partid'a poporului. Care e acelu poporu? Sub poporu nu intielegemu numai ace'a clasa cinstita si de omenia, care „intórcce brézda négra, se resara grâulu rosiiu“ si cu sudóre grea casciga pana sa si a nóstra, ci intielegemu sub numirea de poporu, si principii, si contii, si oficiantii, si negutiatorii, si industriesii si dilerii, cu unu cuventu tóta natiunea, precumu sub turma nu intielegemu numai mielusieii, ci tóta cét'a oiloru.

Mintiésce dara acel'a, care hulesce despre partid'a nóstra, cà ace'a ar voi se desbineze singuraticele clase ale tierii, si a radicá inimicia intre seracu si avutu, invetiatu si neinvetiatu, candu tocmai ati vediutu si veti vedé, cà pentru nimene nu cóce coca deosebita, ci pentru fiescecarele pretinde drepturile ce-i-competiescu, si asia nu a desuní ci a impreuná voesce.

Casi candu, Dómne, asia numit'a casatoria civila, si acele matricule de statu de „vai de ele“, si grâulu celu eu 6 fl., si povar'a dariloru, si stagnarea industriei mici, si alte calamitati, de cari partid'a poporului se nesuesce a scapá natiunea, numai pre economu lu-ar atinge, si nu ar apesá umerii nostrii a tuturor'a! Nu, frate inbite! Partid'a poporului e partid'a fiescecarui cetatiénu, fie sumanariu, fie nadragariu, fie siubasiu, fie caputasiu, fie cu opinci, séu si cu topanci ori cu cisme ineretite.

Cine graesce de acele, cà partid'a poporului e partid'a numai unei clase a poporului, a poporului agronomu, acel'a

nici odata nu a cetitu program'a partidei poporului, si agendele ei specificate, cãci o singura privire peste ea a potutu si pôte convinge pre orisicine, cã ea e partid'a **poporului întregu**, natiunei întregi, a fiescecareia rasa si clasa.

Cã si acest'a, si multe alte se fie adevenerate, se audimu, ce dice ace'a programa in primele sale sîre.

„Punctulu de manecare alu organisarei nôstre — dice — e constituirea unei partide politice, care si-a propusu de scopu, se apere caracterulu crestinu alu societatii nôstre, si se vindecere ranele cauzate basericei catolice si in genere crestinismului in patri'a nôstra; se imbratiosieze interesele economice si politice a natiunei si poporului.“

Aceste putine orduri dau respunsu la ace'a, cã proporia-minte **pentru ce** amu formatu noi partida noua, candu si pana-acumu au fostu destule, dóra prémulte.

Numaicã dintre aceste partide multe nici un'a nu a statu neclatinatu pe bas'a principiiloru crestine. Dreptu cã fiescecare a marturisitu, cumcã fora religiune nici omu singuraticu, nici tier'a, societatea compusa din ómeni singuraticí nu pôte traí; dar pentru ace'a nici un'a partída nu a pronuntyatu, cumcã ea e partída crestina, si adevenerate, drepturile religiunei crestine-voesce se le apere, se le spriginésca.

Au dîsu, cã religiunea e caus'a privata a fiescecaruia, la care politic'a nu are nici o atingere, si pre acei deputati, cari din candu in candu-au radiecatu vórba pentru baserie'a catolica cea pana in sufletu ranita, i-au amutítu sub cuventu, cã aici nu sunt deputati catolici, ci deputati de ai tierii. (Oh! dar atunci, caudu a fostu vórba despre receptiune, atunci nimene nu a dîsu, cã aici nu sunt deputati jidovesi, fora numai deputati dietali! Vedi-vedi, ce-i ertatu cumetrului, nu-i ertatu stapanului!) Si acea au dîsu, maicuséma „liberalii“, cumcã S. Petru nu s'a priceputu catra catechismu, cãci dóra „mai tare trebuie se ascultamu de ómeni, decãtu de Ddieu“, si cã cine nu jóca dupa acestu dantiu, trebuie globitu, trebuie inchisu, aruncatu in temnitia! Si apoi nu unu politicianu este in Ungari'a mare, care-

cu vestitul nimernic, ce s'a chieamatu Macchiavelli, tine, cà pe terenulu politicu e ertatu a minti, a furá, a insielá, inca si a ucide, numai se ne duca tóte aceste la scopu. Dar „n u-i ast'a hora!“

Lipsa a fostu dara in patri'a nóstra de o partida, care se infrunte aceste tendintie demoralisatórie, blastamate; care fora téma se pretinda, cà religiunea si inca religiunea crestinésca se-o introduca si primésca in parlamentu, guvernulu si in tóte manifestatiunile vietiei omenesci; care cu curagiu se accentueze, cumcà religiunea crestinésca si pe bas'a acesteia moralitatea, onestitatea, omeni'a tocmái asia sunt de observatu pe terenulu politicu, cà in viéti'a privata; si in fine, care se-i incresteze publice pe aceia, cari mesura cu dóue mesure, cu un'a forte larga in viéti'a politica, cu alt'a mai angusta in viéti'a privata. Fiinducà precumu in baserica nu numai cu sufletulu ci si cu trupulu intra omulu: intocmai nici la pórt'a casei tirii, seu a comitatului, séu la usi'a casei comunale si la intratulu altui edificiu publicu, nu-si-lasa omulu sufletulu afara de pragu, fora cu trupu cu sufletu siede omulu in fotelulu ministerialu, cà pe scauniseu acasa séu si in crisma.

Si acést'a partida, de care asia mare lipsa erá e: **partid'a poporului**. Séu numai jidoviloru le-este permis astadi la noi (prin societatea estinsa pe tóta lumea, numita „Alliance Israelite universelle“) se-si apere, se-si véneze interesele loru proprie?!

Nu urméza de aci, cà noi pre aceia, cari nu sunt crestini, cá d. e. jidovii séu bosnecii mohamedani, se-i persecutamu, se-i gonimu afara din tíera. Nu, de feliu nu! Acést'a chiaru religiunea nóstra crestinésca o opresce mai tare, care ne invetia, cà pre totu omulu, ori e crestinu, ori ba, se-lu inbimu. Dar acesti concetatieni ai nostri necrestini nu potu pretinde, cà noi se orânduimu dupa credinti'a loru tíer'a nóstra, pentrucà acést'a a nóstra patria inbita a fostu tíera crestina, si adi e acea, si cá si in venitoriu se remana totu acea, tocmái acést'a si-o-a propusu de scopu, **acést'a voesce se o apere partid'a poporului**.

Si fiinducà in acésta privintia, mai cu séma in anii ultimi

atâtu beseric'a catolica, câtu sî crestinismulu in genere a fostu ranitu greu prin dispușetiunile, ce le vomu insîrâ mai la vale, aceste rane a le lecuí, a le vindecá si-a pusu de scopu partid'a poporului.

Dar pe candu doresce a vindecá aceste bóle sufletesci a natiunei, a poporului, sciendu că nu numai din cuventu ei sî din pane traiesce omulu, nu se uita nici de bunurile pamentesci a natiunei, ei se va nesní, va starui sî spre ace'a cá deplorabil'a ei stare economica (careia apartine d. e. economi'a, prasirea de vite, industri'a, negutiatori'a, asociatiunile, asecurarile scl.), precum sî situatiunea ei politica (că d. e. se nu-^o póta difimá câte unu pretore, séu notariu comunalu, séu presiedinte alu alegerei, séu altu craiu micu de acestu felu) se • usioreze, se o radice.

*

Precumu candu predica preotulu, inainte de a-si incepe casani'a, insinua cu câteva cuvinte, despre ce voesce a cuventá: asia sî program'a partidei poporului in pucinele cuvinte mai susu cu litere mari tiparite sî acumu explicate a spusu sî sumiséza pe scurtu ace'a că pentru ce s'a infiintiatu, sî in genere ce voesce.

Dupa acea spune, că la cine contéza cu urmatoriele cuvinte:

„Pe acésta basa generala dara primesce in sinuln seu pre totu crestinulu credintiosu, spre aperarea intereseloru mutue sî complanabile.“

Ce, dar jidovulu, pentrucá nu e crestinu, e cane? voru întrebá multi la acestu punctu, fiinducá noi numai „**crestinu credintiosu**“ amintimu. Numai in cetu, frate! Indata o vei intielege sî acést'a sî vei vedé, că nu e asia negru draculu, precumu s'a inchipuitu acel'a in crerii tei la aceste cuvinte.

Noi nu suntemu „liberali“, „de principii liberale“, sî asia nu-i persecutamu pre ceice nu sunt din tiehulu nostru, precum facu ei; nu, noi pe terenulu vietiei civile nu facemu deosebire intre catolicu sî acatolicu, crestinu sî neeres-

tinu, fora si pre unulu, si pre altulu dorimu a-lu impartasi in acele libertati, seu emoluminte, cari in tiér'a nóstra le-a casigatu si le are, si numai acea voimu a ajunge, cá **nici interesele nóstre se nu le vateme, se nu le ciungarésca, ori se nu le escluda din cauzele tierii.**

Pre aceia, despre a caror'a piele e vórba, adeca pre crestinii credintiosi i-invítamu dara sub stégulu nostru, **dela ne-crestini** (a caror'a interese si altecum cu manuri cu picióre le promovéza, le desmérda astadi la noi, cari dara tocmái pentru acést'a de feliu nu au lipsa de aperature) numai ace'a pretindúdu, se recunósca, cá precum noi nu staruimu — neturburandu-ne religiunea — in dieta spre nimicirea loru, asia nici ei nu poftésca vatamarea, periclitarea religiunei si a interese-loru nóstre.

Dar ce vorbimu noi despre necrestini, candu si concectatiunii nostri crestini, protestantii, calvinii si luteranii sunt contra nóstra.

Asia sunt cu noi bunii nostri frati protestanti, mai cu séma calvinii cu catolicii, cum amu fostu noi unгурii cu austriacii in alu 5-le deceniu alu acestui seclu. Indata ce amu vediutu unu austriacu, séu amu auditu despre elu ceva, numai decátu amu strigatu „hunczut e némtiulu“, desí nu toti némtii sunt siarlatani, precumu si între unгурi se gasesce cate-unu siarlatanu. Indata ce adeca e vórba despre catolici, ei indata verdi-uscate striga contra loru, uitandu-se cá si libertatea religiunei loru o apera, candu nu o lasa a sa propria; si cá si scólele loru le asiguréza, candu nu le lasa ale sale proprii catolicii. Sosí-va tempulu, si dóra nu peste multu, candu voru recunósce, cá catolicii de feliu nu au voitu se-i pape, se-i inghitiésca pre ei, cá cei alui Ötvös-Justh pre noi, si voru si strigá apoi, cá paguba a fostu a face pentru acést'a atat'a cioroboru.

Se ne unimu dara, iubiti frati! Unu Ddiu, unu Crtosu avemu, se nu ne urgisimu, ei se ne iubimu, se ne ajutoramu unulu pre altulu, cá cetatiunii unei patrie comune!

Din tóte aceste poteti vedé, cá nu e adevératu, ce'a ce „liberalii“ scornescu despre „partid'a poporului“, casí candu adeca „partid'a poporului“ ar dori se clasifice cetatiunii patriei

dupa religiune, séu cum dîcu ei, e „confesionala“, adeca ar escitá cërta religiósá. „Lupulu in vinuesce mnelulu“, sî „faurulú dice morarului, cà e funinginosu“, pentrucà abunaséma „liberalii“ sunt aceia, cari facu deosebire între omulu de acést'a sî ace'a religiune, càci éta, abia cãtiva ani, de candu au hotaritu in dieta, cà in institutulú budapestanu edificatu din bani catolici, ce pórtá numele Maiestatai Sale „Franciscu-Josifu“, preotu catolicu nu póte fi superioru. Apoi sî Adamu a bagatu vin'a pe Ev'a, sî de comunu „acel'a striga, a caruia casa arde“.

*

Acum sî din cele pana aci dise apare, cà **partid'a poporului** pentru conducerea afacerilorú tierii s'a infintiatu, adecà nu e ceva partida economica séu altuceva de acestu soîu, ci e **partida politica**, sî cà e **de sine statatória**, adecà nu forméza partea, ori clas'a cutareiva partide dietale de pana acumu, dar totusi sî espresu o declara acést'a program'a cu aceste cuvinte :

„Partid'a poporului, cá partida de sine statatória, constituindu-se pe bas'a dreptului publicu magiaru sî a impaciurei din 1867, cá partea integranta a aceiua, are urmatóri'a programa.“

Cà ce e impaciurea din 1867, o-amu espolicatu-o acolo, unde amu vorbitu despre partid'a Ugronista; sî asia repetindu acea, cà noi numai pentru acea amu primitu bas'a din 1867, pentrucà orecum totu a trebuitu se ne pogodimu dupa atãta cërta, ce scurmá tíer'a dela 1848 pana in 1867; sî apoi dandu de scire lumii sî tierii, cà see'a impaciuire nici noi nu o tînemu de S. scriptura, carea tempulu se nu o póta stramutá, sî inca — dee Ddieu! — in favorulu nostru, potemu dá inadinsu respunsu la ace'a, cà **ce voesce partid'a poporului?** adeca potemu trece la ins'asi program'a ei, alu careia punctu primu suna astfelu :

„I. Pretindemu revisiunea legilorú despre casatori'a civila obligatoria sî ducerea matriculelorú de statu.“

Seiti cu totii, cã acumu de ani incõce se tenguesce poporulu, „cã viermele 'n spusa“. Se tanguesce, pentrucã lu-strengre opinc'a, pretiulu scadiutu alu bucateloru, lips'a cotarei si a cerearei, si multe alte, cu unu cuventu, pentrucã „ata ti'a bani are, cãte pene brõsc'a“. Si éta totusi „mirate lume, inhólba-te tiéral“ deodata numai se lati vestea anu, cã in butulu lipsei generale „coldusii voru face balu“, adeca „liberalii“ se incedu in poterea loru, cã „hotiulu in pumni“, si facu unu feliu nou de nunta ce o numescu „casatoria civila obligatória“.

Pana acumu amu crediutu, cã „e destulu unu popa in o baserica“, adeca casatori'a religiõsa in tiéra, si cã „numai déca nu-i popa, póte mósi'a botezá“; cu unu cuventu „cu pop'a traiému, cu pop'a morému“.

Dar acumu tóte se schimba, nu inzedaru traimu in o lume intortocata.

Au cumperatu diariete, si prin ele au batutu dob'a cea mare asia, cã mai pe toti ne-au asurditu, afirmandu, cã poporulu nu are alta dorintia, fericeire, decãtu „casatori'a civila“, si „matriculele de statul“

Dictum-factum asia s'a intemplatu; si panace pentru vaiétulu poporului erau surdi la amendóue urechile, panatunci la acestu toiu s'au scolatu, si tóte partidele dietei — afara de câtiva membrii — s'au lasatu pacalite, si le-au votatu acele proiecte, asia cã de acumu inaintea statului, in aintea legei tierii, nu acea e casatoria adevèrata, care se inchiaie in cas'a lui Ddieu, ci legatur'a ce o facu partile respective in cas'a orasiului séu satului, si nu ace'a matricula are valóre, care o scrie preotulu, ci ace'a, care immatriculatoriulu statului o scribalesce.

Din unu lucru si o spesare au facutu dóne, de pe o vulpe au trasu dóue piei, cãci oricum voru sucí-invertí lucrulu cã asia si asia voru fi incinste tóte inaintea legei civile, chiaru si ordinatiunile aici referitõrie date cu vagonulu — intre cari omu se fie cine se va poté orientá, de unde érase numai poporulu va suferí gaguba — i-face de mintiuna, cãci intre-bamu: cine va dá plata la immatriculatori? Poporulu, prin

darile sale. Apoi cine se va ingriji despre localitatea matriculatorului, despre incaldirea si luminarea ei? Erasi numai poporul, din averea comunala, deca atara nu este, din aruncu comunalu. Si cui i-voru da, candu va ave lipsa de asia ceva, carte de nascere, morțe, seu cole familiare scl. incinste? Nimerui. Si cumca noi nu mintimu, stee aci ins'asi ordina-tiunea:

„§. 16. Localitatea oficiosa pentru matriculatoriu, mobilele si instructi'a ei cea de lipsa, in intielesulu esordiuului alu doile alu §. 31 L. M., le da comun'a respective comunele ce formeza cerculu de matriculare. De instructi'a se tine sigilulu oficiosu alu matriculatorului, precumu tabl'a ce servește pentru atarnarea promulgariloru matrimoniale, care dupa potintia are se fie scutita cu tiesetura de drotu, apoi si semnu oficiosu portatu la inchiatarea casatoriei de matriculatorulu prevediutu cu facultate de cooperare la inchiatarea casatoriei. Totu de instructi'a se tine si catalogulu comuneloru, care areta impartirea dupa districte a tuturoru comuneloru din ti'era.

Asemene a comunei, respective comuneloru datorintia e ingrigirea despre incaldirea, luminarea localitatei oficiose si despre servitiu.“

Mai departe:

„§. 44. Pentru producerea estrasului matriculariu matriculatorulu pote incasa premiu de un'a coróna. Deca producerea estrasului ar face necesaria cercarea matriculeloru de pe mai multi ani, dupa totu anulu se mai pote computa un'a coróna, mai multu de patru e coróna in sa nu-i ertatu a computa.

Premiulu incasatu pentru estrasulu matricularu e de insemnatu pe estrasu.“

In fine:

„§. 45. Estrasele din matriculele nascutiloru, casatoritiloru seu mortiloru, cadu sub tacsă de timbru de o coróna dupa cola.

Deca done seu mai multe nasceri, casatorii seu casuri de morțe se adeverescu in unu documentu (d. e. cola familiara) premiulu de o coróna de atate ori trebue platitu, cate casuri se adeverescu.

Tacsele de timbru necesarie pe estrasele matricularie acea parte e datoria a o predă anticipative in timbre matriculatorului, in a careia interesu se facu estrasele matricularie.“

Dapoi, trebuitu-ti-au tie aceste, bunulu nostru poporu?!

In genere ace'a partida „liberala“ nicidecum nu e norocosa in — spunerea adeverulei. Eta, afara de cele maiinainte, amintite inca si Maiestatei Sale i-au spusu ace'a, ca poporulu mai

nu nebunesc, asia tare poftesc asia numit'a casatoria civila si matriculele de statu. Si acumu, candu tote aceste le-au aruncatu in spatele bietului poporu, circalescu cu jendarmi, ba dora si militi'a o voru recvirá, cãci altcum nu cutéza a incepe acele legi.

Nu graimu in sa mai multu despre aceste (dela preotii vostri siu asia ati auditu destulu) nici despre ambletele, spe-sele, ostanelele, neplacerile cele multe, ce le voru costá acele lucruri civile partiloru, mai cu séma celoruce cadu mai departe de centru — cãci despre tote aceste nu peste multu se va con-vinge in persóna fiescecarele, déca si-a ruptu acumu spatele cu ele —, ci numai ace'a accentuamu cã **partid'a poporului** in prim'a ordine, si din tote poterile va staruí, cã **aceste dóue legi câtu mai ingraba se inceteze a fi legi** — pentrucã acést'a insemnéza cuventulu „revisiune“ —, adecã, cã pe ace'asi cale, pe care le-au adusu. pe calea dietei se le si **duca** acele macaru in fundalu iadului. Spre acést'a avemu dreptu legalu si libertate constitutionalã.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

*

Candu **partid'a poporului** s'a constituitu, atunci inca numai proiectele celoru dóne legi mai susu amintite, adecã a „casatoriei civile“ si „matriculeloru de statu,“ s'au radicatu la valóre de lege. Partid'a „liberala“ in sa, care atunci, candu inca nici calu nu avê, acum se superá dupa frâne, candu a dobanditu calulu, adeca acele dóue legi, cu atât'a mai vèrtosu imbié si fortiá si mai multe proiecte de legi, si cunoscundu-i rar'a bunavointia, nu dubitamu cã — déca nu o vomu scobóri de pe calu pana atunci — inca si afara de acele va fabricá si presentá dietei ordinatiuni si proiecte de acele, cari cu religiunea crestinesca, cu scopurile si spiritulu ei asia se impotrivescu, cã albulu cu negrulu, cã foculu cu ghiati'a.

Astfelu si pana-acumu au presentatu, si lu-au si primitu in ambele case dietale proiectulu de lege „despre liberulu exercitiu alu religiunei“ si acumu numai pentru acea

se fréca și cërta, că unu punctu alu aceluia, care lu-au respinsu magnatii, adeca asia numit'a „neconfesionalitatea“ respective permiterea ei, se o. fortieze se o-primësca.

Dóra dieu acea întielegu sub proiectulu de lege „despre liberulu esercitiu alu religiunei“, că de aci înainte nu va mai fi ertatu a pedepsi cu câte 100 și 1000 fl. pe preotii catolici, a luá și pradá porcii, vacile, magarulu, mobilele loru, séu a detrage in amenda plat'a loru, precum au facutu cu ei in cei trei ani din urma, pentrucă nu au voitu a lucrá contra religiunei loru catolice și a împliní ordinatiunea domnului ministru? . . . Oh nul Déca chiaru in punctulu 123. alu legei despre „casatori'a civila“ acatia éراسي scalusiu la gútulu loru, in întielesulu caruia, déca cutéza se cunune pre cineva, înainte-dece s'a prezentatu inaintea autoritatii civile, amenda de 1000 coróne va trebui se platésca, și in casu de repetire se merge in temnitia pe 2 luni. Și apoi, cine pe patulu seu de mórte inchiaie casatoria inaintea preotului seu, fara, că mainainte cu patu, cu lepedeu cu totu (déca inea nu lu-a trasu și acel'a de sub elu ceva dare) se fie dusu la matriculatoriulu civilu, acea casatoria legea civila o judeca de „nula“, de atare, că concubinatul, căci femeia nu póte portá inaintea legei numele barbatului seu, éra pruncii sunt nelegiuiti și nimie'a nu potu mostení dupa tat'a loru. Placa dara „liberulu“ esercitiu alu religiunei!

Dar óre ce și întielegu ajeve sub acelu proiectu de lege primitu, caruia, pentrucă „vinului imputitu i-trebue vigneta frumósa“ i-au datu asia de seducatoriu nume, că „liberulu esercitiu alu religiunei“? Ace'a, că fiescecaruia i-va fi ertatu se créda ace'a, ce voesce, si de se-ar inchiná că lui Ddieu cutareiva figura burtósa de arama, séu paserei egyptene némita „ibis“ ori și huhurezului nostru; și aceste religiuni tocmái asia le va aperá legea, că sant'a religiune a Domnului nostru Isusu Christosu, care a mantuita Ungari'a de nimicire, o-a educatu, innaltiatu și sustinutu acumu de 1000 de ani. Dar „si Tis'a mai autaiu iunéca 'n apa tiermurii, ce o scutescul“

Si nici eu atát'a nu se indestulescu, ei și „neconfe-

sionalismulu" le âmbra prin creri. Dar acest'a ce minunea lui Domnedieu e? De minune e minune, dar nu a lui Ddieu, căci acel'a e chiaru „ateismulu" intrupatu. „Necofesionalitatea" adeca e o stare, in care cineva nu crede nimic'a, séu desi are cevasi credintia, nu voesce se fie membru alu nici unei confesiuni cinstite, ei e éca asia, cá liliaculu, nici siórece, nici pasere. Si inca si acést'a, cá adeca se reptileze priutre noi asiafeliu degrozavenii, starnescu acumu a induce inlege!

Alu doile proiectu de lege primitu suna „despre religiunea prunciloru", si cu tóte cà voesce a fi o imbunatatire, totusi e asia, cà fora sfiéla potemu dice despre elu cu economulu pagubitu: „datu-ai Domne plóia, dar nu-i multiamita in ea!"

Alu treile proiectu de lege suna „despre receptiunea israelitiloru", si ace'a e de intielesu sub elu, cà de aci inainte legea si religiunea jidovésca va fi 'introforma cu cea crestinésca; si jidoviloru tocmai asia va trebui se le damu subsidiu comunalu, cá crestiniloru, déca cutareva comuna voesce se subsidieze órece scóla, spitalu, baserica, popa scl. crestinu, cu unu cuventu, jidovii tocmai asia se voru impartí cu noi pe lucrurile religióse, precumu s'au impartitu pana acumu pe drepturile cetatienesci. Numai ace'a nu e permisu inca, cá crestinulu se se faca jidovu, si cá parinte crestinu se-si faca si créscá prunculu de jidovu, adecà, cá viti'a nóstra se se jidovésca. Dar ne tememu, cà (fiinducà totu ace'a bucina despre receptiune, cà acést'a i-se cuvine ei, cá „aiulu málaiului") si acést'a o voru primí, baremi cu jumetate de votu, căci si receptiunea numai cu unu singuru votu, cu alu presiedintelui, o-a primitu cas'a magnatiloru, asia de tare insetosíndu dupa ea natiunea.

Proverbiulu dice: „nu te uitá numai la ró'ta cea dinainte, ei si la cea dinnapoi!"

Se privimu si noi, nu numai la acele proiecte de legi, cari acumu le-au prezentatu „liberalii", ma in parte mare le-au si votatu, ei si la acele, séu baremi la unulu, pe care lu-ascundu sub siuba, si cu care, cum infrica doic'a baietii cei mici cu pepe, asia i-infrica, amerintia din candu in candu

pre catolici, cugetandu că aceia indata voru cadé josu, séu in bratielē lorū, recapitulandu pe langa gratia „liberala“. Si acestu proiectu ocultatu, acestu pepe e, că **trebue luata averea dela catolici**, séu cum ei dicu cu multa sîretenia, „**bunurile preotiesci**“, casîcandu acele averi, — din cari preotii, canonicii, episcopii sî mitropolitii traescu sî mii de ómeni (oficianti, servitori scl.) nutrescu; claustre, spitaluri, institute pentru seraci, scóle, asiluri de copii sî alte institute binefacatórie fundēza sî sustínu, si apoi multime de ómeni ajutoréza, spriginescu, educa sî crescu, — aru fî proprietatea lorū, séu a statului, sî nu a insei basericeei catolice.

Poteti vedé dara, că nici chiaru in Budapest'a nu e leacu pentru prostia, pentrucă mare prostia tréba, că cineva se créda, că acést'a va merge asia de usloru, sî că catolicii nu se voru scolá pâna in unulu spre aperarea drepturiloru asupra acelor'a.

Insa sî decātu acést'a ar fî mai incornurata badarani'a ace'a, déca cineva dintre voi asia se-ar socotí, precum acei parinti ai patriei cu gura mare sî gârténu largu, sî cavaleri-vagabundi amagescu poporulu, că adecă cu rapirea sî impartîrea „**bunurilor preotiesci**“ sî elu va capatá din ele. Capatá-va, dar ce? Ace'a, ce-au capatatu catolicii acolo, in alte tieri, unde intru adevēru au rapitu acumu averea basericeei catolice; va capatá adeca o buna mesura de **dare noua**, càci desî le voru luá averile, preotii totu voru remane, sî pre aceia va trebú se-i platésca diu **banii tierii**, adeca **din a poporului**. Averea se va pradá, se va pravusí, o voru cumperá bancherii cei avuti, speculanti straini, a lorū va fî „**untu'n óla**“, a nóst'-a fî „**burt'a góla**.“ „**Cirés'a domnului — simburele prostului**“, in zedaru „**i-cura belele dupa ea**, nu-si va sterpedi dintii de ea.“

Amu mai poté continuá insîrarea proiecteloru de legi de acestu feliu si asemenea lorū, de cari e insarcinata partid'a „liberala“, si cu cari sî mai tare, cá pana acumu, ar invalmasi cetatienii de religiune diferita ai patriei. Dar nu continuamu, fora mai bine registramu aci, că ce voimu se facemu ~~in~~ **potriv'a acelor'a**. In acést'a privintia punctulu alu 2-le alu **programei nóstre** aceste le dice:

„Ne vomu luptá contra acelorufeliu de ordinatiuni si legi cari cu principiile si spiritulu crestinismului sunt contrarie, séu aru periclitá buna intielegerea, ce pentru bunulu tierii trebuie restituita intre confesiunile recipiate prin lege.

Libertatile confesiuniloru le sustinemu, dar éra si libertatea si drepturile ce-i competiescu basericei catolice, le pretindemu.“

Asia dara ne vomu luptá, si nu ne vomu inholbá cu manele ascunse in sinu, séu vaiená nimic'a facundu, càci cine astfelin face, merita se fie batutu; ne vomu luptá cu tóte midilócele permise, legale, si nu vomu buciná retirare, precum acest'a o-ar dorí-o partid'a „gubernamentalá“ si o urgiéza si prin foile sale o trambita in tóte laturile; ne vomu luptá mai vértosu asia, cà numai de acei deputati vomu alege pentru dieta, cari pace si nu resbelu dorescu, si ordinatiuni si proiecte de legi de cele amintite nu vora votá, cari dara voescu a stenge si nu a versá oleu pe focu.

Ne vomu luptá, si nu cerendu — cincundu, cum amu facutu pana acumu nu umilitu, ci cu frunte radicata si **pretin-diendu** vomu urgeá necurmatu, cá libertatea si drepturile basericei catolice se nu le vateme mai multu, pentrucá catolicii nu sunt órece venitura de poporu nimernicu, cari ar trebúi loviti cu piciorulu, ci sunt generatiune fundatória si sustiitória de patria, care dreptu are de a traí in acést'a patria asia, precum i-demenda credinti'a, religiunea sa. Catolicii libertatile si privilegiile cascadegate in acést'a patria de aderintii altoru religiuni le sustínu, adecá nu le ciungarescu, nu le stirbéza, nu le turbura, dar nici a loru proprii nu le dau din mana, nu le gertfescu.

*

Mai departe:

„Pretindemu autonomi'a catolica si in urmarea acesteia edarea fonduriloru si fundatiuniloru catolice.“

Ce e „autonomi'a“ ace'a? Cuventu grecu, si atát'a insemnéza, cà catolicii ei insisi se-si gate treburile loru, si in

acele nu scociorésca, nu-si bage nasulu aceia, cari nu au nimic'a acolo.

Si acést'a o vomu pretinde, si inca tare, pentrucà eu totulu altecumu sta astadi lucrulu.

Éta, au catolicii bunuri, fonduri si fundatiuni, cari valo-réza milióne si milióne, si acele dóra ei, catolicii le manipuléza? . . . Dara! Manipuléza-le acele guvernulu — fora respon-sabilitate. E dreptu cà este o comisiune pentru controla, dar de ace'a, de voesce asculta guvernulu, éra déca nu voesce, e surdu la vorb'a ei, ca tómn'a morarulu.

Au mai departe catolicii scóle, gimnasii, dar nici peste aceste nu-su stapani, mai multu, ma si ace'a bajocura s'a intemplat, cà — precum mainainte amu amintitu — in dieta s'a enuntiatu, cà in institutul edificatu si sustinutu din bani catolici nu póte fi superioru preotu catolicu.

Si universitatea e a catoliciloru, precumu in continuu o vestescu acést'a si bastónele ornate cu chipulu si statu'a Vergurei Préfericite, ce le pórtá bedelii universitari si totusi are acumu dóra mai multi profesori de alta religiune, decâtu catolici. De s'ar intemplá acést'a in institute de alta religiune, d. e. israelite, cà in acele se denumésca guvernulu de profesoru pre atare catolicu, sciu cà asia ceva nu aru suferi ei!

Cà cine se fie episcopu, abate, prepositu séu canonicu dintre preotii catolici, si acést'a in mare porte depinde dela guvernulu, càci ministrulu de religiune — si de ar fi chiaru israelitu, precumu ar poté se fie, si dóra va si fi — i-propune si recomenda pre aceia Maiestatei Sale, de care se tine dreptulu de denumire. Cátu de usioru s'ar poté intemplá, precum s'a si intemplat acumu, cà domnulu ministru asia preotu a recomen-datulu de episcopu, care nici de capelanu nu a fostu bunu, si numai intielectiunea Maiestatei Sale, si vigilantia Sântieniei Sale a Pontificelului romanu au impedeatu, se nu-si capete asia beciginicu episcopu catolicu.

Apoi tóte aceste nu potu remane asia! Vomu **pretinde** necurmatu, fora intrerupere, fora frica, cá catolicii bunurile, averile, fondurile, fundatiunile, scólele, universitatea loru se le capete afara, si ei insisi se le manipuleze, si episcopii si pre-

latii loru ei insisi se-i propuna Maiestategi Sale pentru denumire gratiósá, cu unu cuventu, cá se se constituizeze cátu de eurendu „a u t o n o m i ' a " catolica locala, diecesana si generala, precum o-au ace'a calvinii si altii de alta religiune, in a caror'a cáuse interne chiaru nimic'a nu póte scocióri guvernulu, care cá atare, dorere, nu se tine de nici un'a religiune, si peste catolicii totusi — stapanesce.

*

Apoi

„4. Vomu aperá libertatea instructiunei publice ascurata prin legile despre instructiunea poporului si pretindemu estinderea ei asupra fiescecarui gradu alu invetiamentului.“

Celu mai pretiosu tesauru alu fiescecarui parinte e prunculu. Pre acest'a, fiinducá nu totu parintele si-póte cresce acasa copii, trebue se-lu pórte la scóla. Scól'a deci totu parintele trebue se o estimeze; si déca se si afla parinte asia de stupidu, care nu o scéi estimá, S. baseric'a catolica, tocmai pentrucá e maica grigitória, totudeuna cu scumpetate a paditu, grigitu si radicatu scólele, bine sciendu, cá cine in ce scóla ambla, asia omu se va face din elu.

Asia, numai cá acést'a si altii o sciú! O sciú confesiunile, o scéi si statulu, si tocmai pentru acést'a spre ace'a se nesuesce in totu loculu, cá se puna man'a pe scóle.

Si la noi are spre acést'a mare aplecare statulu, ma acum nu unu domnu ministru alu instructiunei publice a si declaratú in dieta, cá scólele le voru face scóle de statu, numai cá acumu inca nu au spre acést'a — bani.

Ce feliu de scóla e ace'a scóla „de statu“, seu „neconfesionala“, adecá lipsita de caracterulu religiosu, care se numesce si „comunala“? . . . Asiafeliu cá in ace'a nu li-ertatu prunciloru se-si faca cruce, cá nu cumva se se scandalizeze de acea scolarii jidovesi ce ambla in ea; nu li-ertatu nici a salutá cu „Laude-se Isusu!“, nici a dice rogatiune catolica, cáci in acea scóla ámbra prunci de diverse religiuni, ma si invetiatorii potú fi de orice religiune, chiaru si jidovi,

sî déca din intemplantare aru fi toti scolarii catolici, precum acea usioru se póte intemplá in asia comune, unde numai catolici locuescu. Sî studiulu religiunei numai odata, séu mai multu de dóne ori câte in o óra pe septamana se propune in asiafeliu de scóle de statu, ba se afla tieri, cá d. e. Franci'a, unde propunerea religiunei e eschisa cu totulu.

Ce e apoi urmarea acestei instructiuni, educatiuni? Prostia, desfráu, nereligiositate, nemoralitate, necredintia, sinucidere sî multe alte pecate cumplite, cari din ce — in ce se totu sporescu, asia, precum se sporesce numerulu acelu scóle „de statu“ fabricate dupa forma francesca.

Apoi trebuescu-ve dara vóne asiafeliu de scóle?!... „**Partidei poporului**“ nu-i trebuescu. „**Partid'a poporului**“ va aperá, adeca nu va lasá, se iee séu dela catolici, séu dela calvini, séu dela cei de alta religiune acelu dreptu, care legea patriei din 1868 lu-a datu loru, cá adecà fiescecare religiune recipiata ea ins'a se póta radicá sî sustine pentru credintiosii sei scóle „cu caracteru religiosu“. Nu va permite dara „**partid'a poporului**“ cá aceste scóle „cu caracteru religiosu“, se le prefaca in scóle „de statu“, ei din contra ace'a va pretinde, cá scólele cele mici sî cele mari intr'oforma se fie „cu caracteru religiosu“, adecà — cum destulu de necorectu le numescu — confesionale, sî cá statulu pentru ace'a, pentrucà cutareva scóla are caracteru religiosu, **subsidiulu**, déca are lipsa de elu, se nu-lu póta subtrage dela ea, nici **se nu o póta** privé de **caracterulu ei religiosu**, pentrucà o subsidiéza.

*

Ungari'a in prim'a ordine e statu agronomu, adecà de acei locuitori sunt in ea mai multi, cari se ocupa cu agronomia, economia. Acést'a i-intinde statului venitul principalu. Déca pamentulu rodesce, déca sta bine prasirea vitelu, atunci i-merge bine sî morarului, sî pecariului, sî macelariului. Déca are bani economulu, atunci sî-capata sî croitorulu, sî papucariulu, sî duchenariulu, cu unu cuventu sî industriasiulu sî negutiatoriulu, éra déca elu nu are venitu, ace'a atunci o simtiescu sî celelalte clase. Agricultur'a e dara bas'a, fundamentulu

bunastarei materiale a poporului Ungariei, adecà suntemu na-tiune „agrara“, agronoma.

Toemai pentru acést'a asia cântá pana acumu economulu nostru: „Holdele sunt cá metas'a, Ele mi-oru ferici cas'a.“ „Cinenudórmela sóre, Aretóte pana móre.“ A tînutu, cà „mumai odata este secerisiu intr'unu anu“, si s'a si apucatu de lucru, cá acelu secerisiu se fie mánosu, din esperintia invetiendu, cà „plugulu pre acel'a lu-face avutu, care i-strengé córnele cu man'a“. Dar póte-le strengé acumu macaru si cu piciorulu, abia póte acumu traí dupa ferulu plugului, góla i-e siur'a, góla i-e si pip'a, maga „pip'a góla nici in gur'a regelui nu arde“. Ar fi de facutu ceva, cá bietulu economu se aiba nisee parale, càci „omulu fara parale e cá orbulu ce bâtiu n'are“.

Dar „liberalii“ nu au sciutu, nici nu au voitu se lecuésca acestu necasu, càci nici grige nu au avutu ei de ace'a, se imbu-natatiésca sórtea economului; au negligatu interesele lui, si numai pana atunci lu-au cunoscutu pre economu, pana atunci fraternisau cu elu, pana candu au tînutu alegerile de deputatu séu altele, apoi i-au intorsu spatele ne-dícundu-i nici „Remasu bunu!“

Déca ici-cóle au si strigatu câte un'a in interesulu popo-rului, sfêrsítulu vorbirei loru totu acést'a erá: „Nu ve teme-reti seraci, mai bine veti fi seraci!“

Séu in locu se faca ceva, lu-au tînutu totu cu promi-siuni, cà se va întórce lumea spre mai bine, cà voru crepá si ai poporului diori! Voru crepá, dar candu?... Pe langa economisarea, ce o duce partid'a „liberala“, numai atunci „candu va inflóri si leuc'a“. Nu o vomu ajunge noi ace'a „cu peru pe capu“, déca acumu pana acolo amu ajunsu cu promisiunile cele multe, cà „pre candu va inverdi iérb'a, roibulu va gatá cu fómea!“

Apoi, frate! au nu sunt aceste tóte asia din cuventu in cuventu?!

Partid'a poporului tîne, cá „alduite manuri multe, dar blastamate gure bogate“, si, in locu se se gurésca, voesce a face, ma si ace'a spune, cà ce, cu urmatóriele cuvinte:

„5. Ungari'a in prim'a ordine statu agronomu fiindu, pretindemu, cá interesele pana acumu neglese a economiloru, mai cu séma a economiloru mici, in politic'a de dare, vama și comunicatiune se se iee in consideratiune.“

Pretinde dara, cá bunulu, interesele neglese a economiei, atátu in politic'a de dare, câtu și in cea de vama și comunicatiune se fie luate in consideratiune, se fie imbratiosiate in dieta (câci acumu se intempla și ace'a bajocura acolo, cà candu e vórba despre caus'a economiloru, domnulu primuministru de acumu nu se sfiesce a marturisí, cà dieu ace'a e inaintea lui litera mórtá, adecà catra ace'a nu se pricepe, dar „o va studiá“, déca — o va poté!)

Atátu in politic'a de dare, câtu și in cea de vama și comunicatiune sunt defecte; „nu e buna brandi'a, cà nu o sciu fragmentá!“ și cine o fragmenta asia de reu? „Partid'a guvernamentala!“ Se-i damu dara drumulu!

Se vedemu numai, cum stamu acumu **cu darea?**

Asia, cà panace economulu dupa truda-lupta de unu anu abia póte produce din pamentulu seu venitu curatu de 100 fl., și din acel'a 25 fl. trebue se platésca in dare: pana atunci cine are plata de 100 fl., séu cine nu-si baga banii in pamentu, ci-i da pe usura, dupa venitu curatu de 100 fl. numai 1 séu 1½ fl. de dare platesce. Acumu, fiinducà darea de venitu, de drumu, cea comitatensa și comunala, se arunca pe bas'a darei directe, — „fiindu cism'a casi capt'a“ — in tóte aceste tocmái de 20—25 ori platesce mai multu economulu, decátu celuce traesce din bani.

Éra celuce la bursa in dóne-trei óre, septamani seu luni 10, 20, ori și 100 de mii de floreni dobandesce, acel'a plane nu platesce nici macaru atát'a, nici unu fileriu de dare.

Aceste tóte-su asia, și domnii „liberali“, dintre cari nu numai unulu e fléndura in busunariulu „börzeaneriloru“, totusi fórté reu se manie, déca cineva lucrurile aceste le ventiléza. Indata striga focu, esíti din fire chiéma procurorulu statului, séu gendarmii, se-lu prinda pre respectivulu, fiinducà acel'a asia și asia „agita“, „face rescóla“ contra diferiteloru clase de poporu.

Dar **partid'a poporului** nu se infrica de acést'a larma prósta, ci impotriv'a ei constantu sî consecventu si-va répetî pretin-diunea mai susu amintita pana atunci, panacandu nu va pune statulu greutate intr'oforma pe umerii fiescecaruia, bine sciendu, cá „sub povór'a egala nimene nu cade!“

Dar politic'a cea **de vama** ce feliu e?

Fiescecare tíera are dreptu spre ace'a, cá esportulu séu importulu unoru articlii de marfa se-lu concéda, séu oprésca, ori baremi se-lu ingreuneze cu ace'a, cá pe transporturi arunca o anumita dare, care se numesce **vama**. Prin acést'a **vama** potu sî stricá, potu si falsó agriculturei.

De esemplu, déca Ungari'a vam'a de 1 fl. 80 cr. eieptata in genere pe un'a mage metrica de grâu importatu din tieri straine, o-ar incasá si dela economulu din Romani'a, aceleuia atunci din cei 6 floreni, ce i capeta pa grâulu seu in Buda-pest'a, nu i-ar remane mai multu decâtu 4 fl. 20 cr., din cari inca ar mai trebui se subtraga spesele transportarei, sî astfelin asia de putinu si-ar capatá pentru productulu seu, cá i-ar trece voi'a de a veni aici, ci séu ar remané acasa, séu ar merge in alta tíera cu grâulu seu; sî atunci nu celu din Romani'a, ci grâulu nostru celu otielosu aru trebni se-lu cumpere cu pretiu convenientu domnii morari budapestani, panacându acumu remane acél'a pe capulu economului, déca nu voesce se-lu pradeze cu pretiu de nimic'a. Aici dara pierdemu la vama, ce amu cascigatu la vadu.

Se luamu altu esemplu. Déca grâulu ungurescu lu-cumpera d. e. in Franci'a, se dicemu cu 11 fl. magea metrica, dar din acést'a suma trebuie se solvimu pentru transportare 3 fl. pentru vama 2 fl., i-remanu economului 6 floreni seraci. Aici dara pierdemu si la vama si la vadu.

Ce pretindemu dara in acést'a privintia? Ace'a, cá diet'a asia se croésca tarifele de vama sî asia sé se nesuésca a inchiaie contractele de vama cu tierile invecinate, cá productele straine se nu le apese pe ale nóstre, sî cá economului — peste pretiulu productului — sî pentru ostanéla se-i remana câte doi-trei fileri, din cari se-si platésca darea, se-si crésca pruncii, sî si pre accia, si pre sine se se póta provedé cu nisce haini-

sióre, cãci economulu ungurescu, productulu ungurescu platesce darea, si nu celu strainu, ce-lu aducu pe capulu nostru.

Si ace'a pretindemu dela guvernulu, cá se nu permita se unpla tiér'a de eighiru italianescu, séu de vinu fabricatu fie nemtiescu, fie ungurescu, pentrucã déca pentru acéle nu ne potemu capatá pretiulu regulatu alu propriiloru nóstre vinuru preclare: sumptuós'a cultivare a viieloru, plantarile nóue si alte spese enorme voru sdrunciná cu totulu posesorii de viia.

Acést'a o numimu politica de vama.

Mai remane politic'a de comunicatiune. Ce e acést'a?

Pretiulu grãului si a altoru producte depinde multu si dela ace'a, cá câtu ne costéza transportarea acelor'a. Cu câtu e mai eftinu si mai aprópe trenulu, pe care se efeptuesce transportarea, cu atát'a i-remane mai multu economului din pretiulu productului.

Tocmaia pentru acést'a pretindemu, cá nu numai regiunile „gubernamentale“ se-si capete trenu, precum de comunu s'a intemplatu pana aci; apoi, cá nu deputatiloru „liberali“ si altoru domni de asemenea panura se lãnde guvernulu concesiunile de trenu, cari apoi cu 100, 200 de mii de floreni le vendu acele altor'a; si in fine, cá statulu se nu incaseze in contulu comunicatiunei cei deaprópe, ce'ace in daun'a economului pierde in comunicatiunea îndepartata, ci transporteze mai eftinu si acestuia, cá se póta trai totu însulu, care lucra si ostanesce in acést'a patria.

Nu voimu a díce cu aceste, cá negutiatori'a se o negligeze séu apese statulu. Nu; apere-o, spriginésca-o si acést'a dar nu in cont'a economului.

Acést'a o intielegemu sub politic'a de comunicatiune.

*

Dar inca ce mai pretindemu? . . .

„6. Pretindemu intrebuintiarea tuturoru aceloru dispusetiuni legale, cari posibilitatea de a trai si prosperarea poporului agromu in patria o potu asecurá.“

Jubit'a noastră patria „pamentu isvoritoriu de lapte și miere“ o-a numitu-o dedemultu, asia că s'a facutu proverbiu dicala: „Afara de Ungari'a nu este viétia, și de si este, nu e asia că a noastră.“ Dorere in sa, că astadi acumu, mai cu séma poporulu economu, numai prin stiela pôte linge mierea, in locu de lapte numai zeru bé, in locu de friptura cu cépa și aiu si-róde panea, intruatât'a, că straforméza proverbiulu astfeliu: „Numai afara din Ungari'a este viétia“, și luandu-si catrafusele, fórte multi din sinulu lui emigréza in tieri straine, dícundu: „Ce folosu că dau aici boulu cu 2 cruceri, déca nu-su crucerii!“ séu „ce-i folosesece orbetiului, că tatalu-seu a vediutu“, căci „acum'a nu mai merge, că in dílele betrane!“

Maga, pe langa tóta seraci'a tempului, totusi ar poté se traésca și aici omulu fora grige, déca guvernulu, legea ar face asia feliu de dispusetiuni, eraudueli, cari posibilitatea traiului e-aru face usióra, mai placuta.

Acést'a e caus'a, că noi aderiitii „partidei poporului“ — bine sciendu, că „nu tóta chieia deschide tóta usi'a“, și că „nu tóta ran'a se pôte lecui cu acellasisirul“ — diferite dispusetiuni vomu pretinde dela statu, dela dieta. Asia in prim'a ordine ace'a vomu pretinde dela ea, că se se cugete acumu despre ace'a, și se faca și dispusetiuni, că **paurulu** se-si gasésca **cotare**, și dupa lucrulu seu onestu se póta traí.

Dupa ace'a pretindemu, că la orice haita de poporu — și de ar vení acel'a dela Tarnopolu — se nu-i permita descalocarea aici, déca respectiv'a venitura nu va poté aratá, că are atát'a avere, séu facultate, séu ocupatiune, din care se póta traí, pentrucá altcum asia feliu de glóta mananca, trage dela seraculu nostru poporu și bucat'a cea din gura.

Sunt apoi lucruri de acele, pentru cari nu e destula in sine poterea poporului paure, dar in cari guvernulu tieroi pôte intinde ajutoriu. Este d. e. asia feliu de pamentu in tíera, care lu-ar poté face folosibulu, caruia i-ar poté cascigá ramulu de producere corespundiatoriu, scl. scl.

Și acést'a o pretindemu dara.

Apoi in multe locuri ar fi spre ajutoriu, déca nu tóte **fabricele** le-aru radicá in orasie mari séu in apropierea lorú, ei si in provincii, unde spre ce e aptu locul. Atunci economulu nu ar fi silitu se transporteze departe cu spese mari totu ace'a, ce produce, ci cu pretiu bunu si-ar poté vinde ród'a in acele fabrice, si din contra productele acelor'a din man'a prima, si asia mai eftinu le-ar poté cascigá.

Si éراسi nu in unu locu se-ar pote deprinde poporulu in **industria de casa**, cá in tempu de iérna si in genere, candu nu este lucru pe campu, se póta avé ceva cotare. Dar pentru manufacturele acestei industrii de casa ar trebui create nisee **centre de vendiare**, unde producatorulu se-si póta capatá indata pretiulu cuvenitu alu lucrului seu; pentrucá ce folosesece, déca omu singuratecu séu ori si comuna intréga invétia d. e. a impletí cosieri, a legá rogojina si alte lucruri cu spetéza, déca aceste nu le póte vinde, preface in bani.

Unele cá aceste si asemenea va urgeá, pretinde **partid'a poporului** dela guvernulu, pentrucá nu ace'a voesce, cá se fie „abrosulu grosu — prandiulu subtíru“, seu „fufa domnésca, nu-mi mai trebuésca!“ ci ace'a, cá totu însulu se póta trái fericitu in Canaanulu ungurescu.

*

Unde-i acelu fericitu omu in acést'a patria, care nicicandu se nu aiba lipsa de imprumutu, ci intindiendu-se in busunariu se gasésca acolo totudeun'a denariu! O ce fericita ar fi acést'a stare, dar nu asia sta lucrulu, dorere!

Éta d. e. se intempla casu de mórte in cas'a seracului, in cas'a economului mieu, séu i-se intempla paguba neaseptata, ar avé lipsa grabnica de bani, dar nu are, si „unde nu este, nime nu gasesce.“ In catrau se se intórca dara dupa nisee bani? E dreptu, sunt in orasie banci, **institute de creditu**, dar dela acele numai dupa multe umblete, cu spese mari, pe langa intabulare, chizesi scl. póte capatá imprumutu. Cine nu are pe ce intabulá, seu nu-si gasesce chizesiu, oricátu e elu de omenia, fiinducá nu-lu cunoscú, nu dau pe barb'a lui nimica, si de ar fi ace'a de unu cotu de lunga. Apoi de unu

florenu doi nici nu se prindu bancele. Acumu dara indata se incépa omulu celu seracu cu imprumutu de 50 fl., candu elu nu are lipa numai de 7—8 floreni? Ce se se faca dara, càci bani trebuie se aiba! Merge la — **usurariu**. Asia, vai de tine omu seracu! „Spre mórte pléca gain'a, care chiéma vulpea de cumetru.“ Maga nici acest'á alu teu cumetru nu e altfeliu de omu.

Usurarii nu pentru ace'a sunt asia de periculosi, pentrucà ieu camata mare, ci pentrucà ori intr'unu chipu ori intr'altulu prindu datorisiulu in reti'a loru. Asia d. e. déca usurariulu e duchenariu, pretinde, cà datorisiulu tóte se-le téguesca dela elu, càci altcum revóca contractulu. I-da apoi totu feliulu de marfa rea — cu pretiu intrietu. In urma sosesece secerisiulu, da Ddiu róda. Acumu éra pretinde, cá datorisiulu tóte se le-venda la elu, firesce eftinu, si candu tragu socót'a, abia capata ceva. Si baremi ace'a „ceva“ déca o-ar capatá! Dar nici ace'a nu-o capata in mana, ci trebuie se mai terguésca si pe ace'a un'alta dela creditoru, dela domunulu usuraru. Ace'a apoi totu un'a e. Itigu ori Petru lu-chiéma pre acelu usuraru, adecà ori e jidovu, ori crestinu, belitoriu de ómeni fora sufletu e unulu casí altulu.

Cine e pretinu adevratu alu poporului, acel'a nu póte suferi e procedura neumana casí acést'a, ci se va nesuí a saná acestu reu.

Si spre acestu scopu ar trebui se infintiamu **asociatiuni de creditu** de tréba.

Asociatiunile de creditu sunt nisece bance mice, care sunt in locu, in comuna, si dau imprumuturi mici, bagatele; póte capatá dela ele si celu mai seracu omu, pentrucà acasa lucunescu pre elu, se ineredu in elu.

Intre aceste asociatiuni de creditu si intre casele de pastrare séu banci ace'a diferintia este, cà pentru aceste con-feresce banii insusi banchierulu, séu mai multi singlarici, cari se numescu actioneri, si-tocmai pendru acést'a, déca remane dobanda, maga de comunu remane, atunci ace'a e a loru, si depunatorii afara de interusuriu nimic'a nu capata. Din contra la asociatiunile de creditu, totu însulu, care voesce a depune

séu scóte capitalu, trebue se se inscrie si de membru, si din acestu scopu o suma bagatela — chiaru si de 10 cr. in septamana — se platèscă. Cu finea anului apoi toti se impartasiescu in dobanda, in ace'a proportiune, in care au platitu.

Altulu necasu alu economului micu e, cã, avendu ródă putîna de doi trei saci, nu póte stá de vórba cu negutiatoriu mare — séu mai bine, acel'a nu sta de vórba cu elu — care cu miile si miile de magi metrice cumpera bucatele, ci e silitu a vinde negutiatoriului micu. Acèst'a apoi liferéza la mai mare, acestu mare si la mai mare, asia, cã prin 4—5 manuri trece grauntiulu, si fiescecare voesce se aiba dobanda bunisióra dupa elu, si asia se intempla apoi, cã din ród'a pamentului nu acel'a are folosu, dobanda, care peste totu anulu a asudatu, ostanitu, spesatu pentru ea, ci aceia, cari o magelescu, si abia o di-dóue se ocupa cu ea, apri o-dau mai departe. „Sudorea seracului, ingrasie bogatulu!“

Si decãtu acest'a mai mare necasu e acel'a, cã acei negutiatori „midilocitori“ — samsari — cu ocasiunea secerisiiului séu culesului (au datina se se vorovésca la-olalta, hotarescu unu pretiu dupa potintia micu, bagatelu, si mai multu nici unulu na da.

Seraculu economu micu abia ascépta, cã se póta duce ceva la piatia, càci si pentru dare lu-stremtorescu, si slug'a si-cere plat'a, e aci si terminulu politiei de asecuratiune, apoi si la casa ar mai trebuí cãte ceva. — In urma ajunge la piatia. Se mira, se indigna de pretiulu bagatelu ce i-lu promitu pentru productulu seu. Ascépta, cã dóra va vení altu cumpetatoru. Dar in zedaru ascépta. Sosesce mediulu dílei, si negutiatorii înca totu numai asia promitu, cã din spatele calului — casí candu nici nu aru avé de gandu se cumpere — dar mai susu nici unulu nu promite, fora numai mai in josu. Ce se faca? Sci elu bine, cã déca ar avé rendu se asepte 3—4 septamani cu 1—2 floreni si-ar capatá mai multu. Asia, dar déca nu-lu vinde astadi, mane lu-duce esecutorulu. Asia sta intre focu si apa. Si e silitu se pradeze cu ochi scaldati in lacrami rodulu ostanelorulu unui anu intregu, pentru asia pretiu, cã de-si va computá lucrulu, seminti'a, plat'a servitoriului si alte spese, dóra lui i-costéza mai multu.

In câte locuri s'aru poté infintia **granarie comune** in piatiile cele mari, unde economulu micu si-ar depune baremi o parte a producteloru sale, ar capata in capulu loru anticipatiune, si deca anticipatiune nu, ar primi despre ele scrisore, ca in acestu si acestu granareu comunu are depuse atate si atate magi metrice de grân, orzu scl. si pe acest'a scrisore si-ar capata apoi acasa dela asociatiunea de creditu atati'a bani, cu cati se-ar poté ajutora in lips'a sa cea mai ardiatoria! Candu apoi se rupe pretiulu bucateloru, si-ar capata banii, diu cari bucurosu ar solvi cativa cruceri in tacs'a granareului.

Dar pentru unele ca aceste guvernulu ungurescu nu pote ave bani, pentrucâ i-trebuescu lui pentru matricule de statu. Deca dara nu-o pote face acest'a statulu din a sa potere, radice granarie de aceste pe basa de asociatiune, si baremi cu auctoritatea, poterea sa se-le spriginësca acele, ne bagandu in sêma larm'a, calumniarea comerciantiloru de bucate, cari tragu la sine „reba chulu“ celu grosu, si a jurnalistiloru loru, cari indata scârsnindu-si dintii dau navala contra celoru ce propunu de aceste, cumcâ sunt — antisemiti, adeca contrari jidoviloru, fiindu mai cu sêma comerciulu bucateloru in man'a semitiloru, adeca jidoviloru.

Industriasiulu micu — cum e d. c. creditorulu, papucariulu scl. — in altu chipu e batutu de sorte. Si elu simtesce ca e lasatu cu totulu in mil'a Domnului.

Materialulu de lipsa pentru maestrie in cantitate mare nu-lu pote procurâ, era in cantitate mica e cumplitu de scumpu si adesceori si reu. Acestor'a le-oru trebuî **asociatiune de procuratu materialu crudu**, in care totu industriasiulu de trêba s'ar inserie de membru, la-olalta aru procurâ in cantitate mare materialulu celu mai bunu, apoi ar cumperâ din elu fiesceecarecandu si cum i-ar fi lips'a, si deca aru dobandi ceva prin comerciului, ace'a le-ar remane loru.

Altu necasu alu industriasiului micu e, ca de si e sirguintiosu, totusi de multeori nu se pote ferici, pentrucâ nu-si pote vinde lucrulu gat'a; de multeori bate tergurile cu septamanele si abia vinde atat'a, catu i-trebue pentru chirie. De multeori si-vinde mai eftinu lucrulu, decatu in catu i-a costatu lui,

pentrucà lu-silesce lips'a. Din acést'a apoi se nascu necasuri mari; astfelin de omu si-pierde voi'a, se amaresce si usioru devine turbulentu, nu mai are voia se lucre omonesce; nici asia nu-lu platescu cum se cade, eugeta intru sine, de ce se se mânce cu elu, si-si indruga lucrulu ori si cum numai se-lu véda gat'a, si asia va fi din elu fusieru, mesteru-strica, cu acést'a apoi si-pierde creditulu, pentrucà cine a terguitu odata dela elu, nu se mai întorce pe la elu.

In acestu necasu ar fi de mare ajutoriu d. e. **associa-tiunile de vendiare**, acele se-arú ingrigi daspre anticipatiune, aru cercetá piatiela, aru asecurá cumperatori, aru cascadeá procurari.

Firesece nu asia le intielegemu aceste lucruri, cà tóte se le faca statulu, éra industriasii se ascepte cu gurile cascade dupa puiulu celu friptu, pentrucà pre acel'a, care singuru nu se nesuesce a se ajutorá pre sine, nu-lu póte ajutorá indestulu nici statulu, nici altulu nime: fara asia, cà statulu se-i ajutore pre cei sirguintiosi moralmente, materialmente, spriginindu-i, indreptandu-i, pentrucà din propriela loru poteri nu-si potu usiorá sórtea.

Tóte aceste, cari despre economii si industriasii mici acumu le-amu dísu, program'a **partidei poporului** astfelu le esprima:

„7. Pretindemu, cá pretendiunile de creditu ale economiloru si industriasiloru mici se fie indestulite prin asociatiuni constituende cu spriginulu statului séu alte institutiuni corespundiátorie. Mai departe vomu springini orice stariuntia, alu carei scopu este apretiuirea mai favorabila a productetoru economiei si industriei mici.“

*

Amu fostu amintitu acumu la 5. punctu alu programei nóstre, câtu de neproportionatu, neegalú e impartita la noi darea, si cà ace'a mai vértosu pre posesorii mici si mari i-apasa.

Nu amagimu noi pre nimene cu ace'a, cà vomu sterge darea, pentrucà fora dare nici o tíera organisata nu póte sustá, dar

„8. pretindemu sistema de dare mai drèpta; unu minimum de esistintia corespundiatoriu relatiuniloru din patria, ce se va determiná legalu, si pretindemu introducerea darei de bursa.“

Si care va fi ace'a sistema de dare mai drèpta? Ace'a, déca omulu, care traesce din economie, nu va plati de 20—30-ori mai mare dare, decâtu câtu platesce dupa acel'asi venitu celuce are alta ocupatiune séu capitalistulu, fora déca greutatea celor'a o vomu usiorá, silindu si pre acestia la contribuire egala. Cu unu cuventu, pretindemu chieia de dare mai proportionata, dupa venitul egal, oride unde provina acel'a, pentrucà venitul e totu venitu, ori ne cade acel'a din pomu, ori lu-sapamu din pamentu.

Éra cá se nu póta dice cineva, cà voimu a luá si cea din urma bucata din gur'a seracului, betranului nepotintiosu, veduvei, orfanului, séu aceiua care custa din usur'a fileriloru cu greu crutiati, seu din pensiune, séu donatiune, si numai de astadi pe mané care pane, pretindemu unu minimum de esistintia determinatu legalu, adecà ace'a, cá se fie determinata o anumita suma, decâtu care déca cineva nu are mai mare venitu, respective si mai corectu, decâtu care déca cineva nu póte lipsi mai multu. **pre atare se nu fie ertatu a aruncá dare.**

Pretindemu si ace'a, si inca susu si tare, desi ne voru caluminá, cà suntemu „antisemiti“, cá bursa, la care capitalistii sieftelescu, vendu si cumpera hârtii de valóre, si cauzeza de multeori pretiulu deprimatu alu bucateloru, **se se supuna la dare,** pentrucà totusi e lucru de nesuferitu acel'a, cà panace altii se lupta-framenta, cá se póta ajunge la cátiva floreni, si dupa aceia platesce dari grele, pana atunci aceia, cari usioru ajungu la sute de mii si milióne, se nu fie ingrenati cu dare de nici unu cruceriu.

*

In legatura cu darea:

„9. Pretindemu simplificarea manipulei de dare, indeosebi practicarea manipulei in asia modu, cá ace'a se o intieléga

fiescecare cetatiénu, care platesce dare, si se-o póta indestulu controlá in interesulu propriu.“

Cum se intempla la noi manipularea dariloru? O me rogu, fórte punctualu! Nu se téma nimene, cà voru uitá darea la elu.

In tóta vér'a vine in comuna câte unu omu cu o facia suspicanta, cu forma de — esecutoru. Cu unu juratu, cu mul-tíme de scrisori sub-suóra, strabate prin tóta cas'a, intréba si insemnéza tóte, câte chílii, câte culine sunt in casa, si cà câti servitori lucra la casa si din-afara? Apoi mai in totu anulu esperiéza stapanulu, cà de si tóte au remasu cum au fostu, darea totusi i-este mai mare, cà in anulu precedente. Cà pentru ce, nici acasa, nici la oficiulu da dare orasienescu nu-i séi spune nimene.

De comunu asia se intempla lucrulu, cà pre candu si-platesce omulu darea de pe primulu si alu doile patrariu de anu, pe atunci inca nu e inscrisa in palet'a lui datori'a anului curinte. Numai candu merge cu alu treile patrariu, atunci eunósce, cà i-a crescutu darea. Déca intréba, unde póte recurge contra acesteia, i-respondu: „a e cum u e târdiu! la tempulu seu s'a espusu in decursu de 8 díle la cas'a comunala, atunei a vutu trebuí se reclameze.“ Asia, dar cine séi, candu sosescu acele 8 díle? Candu se dau de scíre, candu ba. Si apoi de le si vestescu, totu omulu póte fi de facia la tóta dobalítur'a? Si déca cineva a negligatu tempulu reclamarei, de si e cu nedreptulu ingreunatu, nu este casu, se-si capete mai multu banii innapoi.

Pe cólele despre fasionarea venitului, in care cetatiénulu supusu la dare pe onórea cuventului trebue se fasioneze veni-tulu de sub dare, oricare substitutu de adjunctu noterialu interimalu, esitu dintre nisce teatralisti vagabundi séu esecutori profugati, póte inscrie asia pusetiuni, cari nu le recunósce contribuentele, dar pentru ace'a dupa acele se arunca darea fidelu. In zedaru protestéza seraculu contribuyente, nu este ace'a potere, care se reveleze adeverulu. Scimu casu, cà unu advo-eatu cu renume si pana astati solvesce dare dupa asia venitu,

care deusulu nu-lu recunósce de alu séu. Tóte reclamarile i-au fostu zedarnice, nu a potutu face se se stérgea. Déca asia ceva se póte intemplá cu omu cunoscatoriu de lege, ce nu se va mai intemplá cu seraculu poporu nepreceptu!

Déca pamentulu cutaruiva lu-cumpera pentru ceva scopu scutitu de dare, d. e. lu-descumpera pentru cutareva societate de asigurare contra inundariloru, séu pentru trenu scutitu de dare scl. amu poté se ne ramasímu, cà sí peste 3—4 ani (desi demultu acumu ace'a societate séu trenu folosesce pamentulu, si nici pretiulu nu lu-a primitu inca stapanulu) va platí darea acelu pamentu, déca nu-si-va cascigá fórté sirguintiosu caus'a.

In genere ace'a e praes'a — noi baremi la tóte oficiele de contributiune amu esperiatu uniformitate admirabila in acést'a privintia —, cà oricátu de claru or fi dreptulu contribuentului, despre stergerea darei odata eieptata fórté anevoie voescu a audí. Traganéza, sucescu, néga lucrulu, cugetandu, numai ce se va obosí respectivulu! Déca apoi totusi nu cedéza, si asia-si demustra dreptulu, cá lumin'a sórelui, atunci in urma, intr'unu târdíu, se adanlo cu cerereí lui, dar banii odata solvití nici atunci nu-i restituescu, fara de comunu asia suna judecat'a, cà in venitoriu se se stérgea, séu déca judeca se-i se reintórca, numai déca nu recurge deschilinitu pentru asignarea sumei judecate, si acestu recursu nu-lu urgeaza de vro 15-ori, pana la capetulu lumei nu-si capata banii, ma se póte tine fericitu, déca baremi la solvirile venitorie i-se ieu gratiosu in socotintia.

A coruia posesiune e ingreunata cu dare, in intielesulu legei pótet ne contu la scaritiarea darei in proportiunea greutatiloru, dar dreptulu séu la acést'a in totu anulu deschilinitu trebue se sí-lu insinueze sí adevérésca. Déca terminulu acestei insinuari — desí din ceva causa ponderósa — macaru si numai cu un'a díua lu-a negligatu tóta adeverinti'a de mai târdíu fara valóre, sí e datoriu se solvèsca dare sí dupa datori'a sa, sí apoi darea astfelu innodata nu sí-o póte capatá mai multu innapoi.

Déca ród'a cutaruiva o-a batutu pétr'a, séu o-a nimicitu esundarea, éراسi in intielesulu legei, are dreptu se recurga

pentru scaritiare de dare. Dupa multe amblete póte cà i-se érta ceva, dar acumu de multu lu-a esecvatu pentru ea, trebuindu se solvésca sub titlu de esecutiá 3—6 cruceri dupa florenu. Apoi nu e ironia acést'a?

In genere — càci nu numai in unii manipulanti, ci mai vértosu in sistema e gresiél'a — unde e aici dreptatea, cu venint'ia, onestitatea!

Statului trebuie se-i damu, ce e a lui, dar ce nu-i compete, ace'a nu e ertatu se iee, se tina pentru sine, pentrucà nici statului nu-i este ertatu, ce nu e permis cetationiloru onesti!

Déca s'ar intemplá asia ceva in Chin'a séu in tiér'a Tatarului, amu díce: acést'a e scandalu! In Ungari'a cu sutele sí miile se intempla casuri de aceste sí asemenea, sí totusi, déca cineva numai le aduce inainte acele lu-ataca, cà „se nu agiteze poporul!“

De intemplatu se potu intemplá, dar a le scóte la lumina, a grai contra loru, a sirguí sanarea loru, ace'a e — **pecatu**.

Cu tóte ~~aceste~~ / ~~noit aderintii~~ **partidei** **poporului**, precumu amu insemnatu mai susu, vomu pretinde, **se simplifice sistem'a, manipularea dariloru**, pentrucà dreptu nedisputabilu are contribuentele spre ace'a, cà déca acumu trebuie se platésca, baremi se póta scí, intielege, cà **ce si pentru ce** platesce.

Si ace'a pretendemu, cà ace'a „**se o póta indestulu controlá**“, séu cá d. e. tempulu de reclamare se fie pusu odata sí pentru totudeun'a pe cele 2 luni prime ale anului, asia, cá pe candu contribuentele si-platesce darea de pe patrariulu primu, se póta cunósce cu câta dare e datoriu sí baremi 15 díle se mai aiba pentru reclamare. Éra panace apelat'a lui nu e judecata, pana atunci se nu fie ertatu a-lu silí la solvire, càci in urm'a urmeloru, nu contribuentele e pentru statu, ci statulu e pentru binele cetationiloru! Si tóte aceste cu atat'a au o mai mare ponderositate, in câtu tocmai darea e bas'a dreptului de alegatoriu.

*

Sórtea industriei mici pe langa industri'a cea mare, industri'a de fabrica, e ace'a, care e a pescelui micu langa

pescele celu mare. Mai totu nutretiulu lu-apuca pescele celu mare dinaintea lui, ba inca sã póta bucurá pescutiulu, déca nu-lu inghitiesce si pre elu.

Cu privire la acést'a :

„10. Partid'a nóstra doresce cá industriasiulu micu si muncitoriulu, in concurenti'a ce o au cu industri'a mare si cu capitalulu, prin statu se fie impartasiti in scutulu ce loru le compete.“

Noi dara ace'a pretindemu dela statu, cá **se-lu apere pre celu mai slabu**, inca si peste cele, ce le-amu amintitu la asociatiuni.

In specie, cá producerea **prin fabrici** a articliloru industriei de mana (cum sunt d. e. vestmintele, cipelele, calciunile, palariile, siéuele, scaritiile scl.) se nu apese pre industriasiu mici, pretindemu, cá pre cesti diu urma statulu se-i impartasiéca in favoruri, emoluminte, prin **espositii de industria** si alte modalitati.

Éta d. ~~BC~~ ~~statulu~~ ~~care~~ ~~alipsa~~ ~~de~~ ~~de~~ ~~articii~~ ~~industriei~~ ~~mici~~, industriei de mana, la militia. Dóra nici industriasiu mici nu aru pofiti mai multu pentru acele, decâtu câtu da acumu statulu pentre ele fabricantiloru si liferantiloru. Asia apoi se-ar ferici industriasiulu micu, pana candu astadi numai vegetéza, abia si-capata ceva pentru lucrulu seu, strecurandu-se doband'a printre manurile liferantiloru, manipulantiloru celoru multi.

Pretindemu si acea, se nu fie ertatu a **âmblá din casa in casa cu articlii industriei de mana**, séu **vagabundiloru** inca nedomiciliati **se intreprinda lucrari de ale industriasiloru**, nici **se duca industria aceia**, cari praes'a loru (adeca ace'a, ca-si pricepu maestri'a) nu o au adeveritu inaintea corporatiunei industriale, ei numai pentruca au bani destuli, si scotu biletu de industria, apoi tinu sodali, fetiori de profesiune, si asia tragu cotari'a dinaintea industriasiloru celoru deprinsi.

*

Mai este vórba in punctulu 10. alu programei nóstre despre „lucrasiu“ si despre „capitalu“, adeca despre factorulu

datatoriu de lucru. Cu voi'a nu amu graitu despre aceste, pentrucâ punctulu urmatoriu tôte aceste le pertractéza mai specialu pre cum urméza :

„II. Pretindemu regularea relatiunei dintre datatoriulu de lucru si lucrasiu, si deosebitu padirea intereselu familiarie, morale si sanitare a lucrasiului, mai departe estinderea in mesura mai mare a comisiunilor de lucrasi.

In fine pretindemu aspirarea legi XII. din 1891. despre repausulu de Domineca.“

Relatiunea dintre datatoriulu de lucru si lucrasiu e cea mai ponderósa cestiune sociala a dileloru nóstre. Acést'a e asia numit'a „cestiune sociala“, care tractéza despre socialisti, social-democratisti, anarchisti, comunisti sel.

Dorere, acést'a cestiune si-a radicatu capulu si in patri'a nóstra.

E dreptu, cá „cea mai usióra e straiti'a plina, si cea mai grea e straiti'a góla“, dar totusi fórté s'ar insielá acel'a, care neindestulirea, din care se nasce cestiunea sociala, o-ar cercá in o singura cauza, in miserabil'a stare materiala a lucrasiloru.

Nu, nu acést'a un'a, ei intalnirea si conlucrarea multoru cause diverse o a produsu ace'a.

Un'a principala cauza e **nereligiositatea**, care premarese fericirea pamentésca, averea, viéti'a comoda, si desfatarile cascigate chiaru si pe cale oprita, si aceste le pune peste tôte, éra esistinti'a ceilalte vietii, unde dreptatea domnedieésca tôte contrariatatele si neegalitatile le impaca, o néga, adeca numai stérnesce dorintie, dar acele nu le póte indestuli.

Mare parte au in acést'a in tóta lumea — cáci socialismulu pretotindene tentéza — si teoriile si partidele „radicale“ si „liberale“ cari tóta auctoritatea o dejosescu, tóta subordinatiunea, depinderea o tínu si propovednescu de umilitória, urita; in continuu glorifica revolutiunea si revolutionarii; si acusi cu vórbé ascunse, acusi cu clare promitu impartírea averei posesoriloru mari, casicandu óreunde d. e. in Franci'a,

unde in dilele cele sangeróse a revolutiunei ajeve au fugaritu pre domnia cei mari, si le-au ocupatu bunurile lor, aru fi datu poporului baremi o bucata de pamentu din acele averi!

Catra aceste se mai adauga si ace'a, ca despre vieti'a religiósá si morala séu crescerea seracului lucrasiu nici statulu, nici capitalistii ceice le dau de lucru si le tragu folosulu, nu se ingrigescu suficientu. Statele in multe locuri se dau pe lupta cu religiunea, si cu principiile si multe féliuri de institutiuni de ale sale se nesuescu a-o pune josu, si pe tóte terenurile a-si valorá supremati'a propria. „Resuno iulu vo esee a intre ce panea“, statele religiunea. Devis'a le-e „neconfesionalismulu“, care e egal cu nereligiositatea si de siguru la acést'a duce.

Déca religiunea ar predicá numai muncitoriloru, o de acést'a nu le-ar pasá; dar fiinducá religiunea si lucrasiului si datatoriului de lucru intr'unu chipu le graesce, intr'unu chipu vestesce: „ce tie nu-ti place, altuia nu face!“ acést'a e eeva odiosu, nesuferibilu.

Catra tóte aceste mai vine esemplulu moralitatii destramate, ce se numesce „coruptiune“. Acelu lucrasiu seracu din dí in dí vede, aude, ba de multeori simtiesce si patimesce insielatiunile, defraudarile, caderile false si alte crime ingrozítórie, si ce e si mai reu. vede nu odata, ca panace pre talhari-cei mici i-ducu la spendiuratori, pre hotii publici i-lasa se fuga. Priu urmare, desi nu se póte aprobá, dar se póte intielege, déca la vederea tuturoru acestor'a se amaresce, uresce societatea corupta de acumu, si, ce nu-i-ar fi permis, cu pumnii restiti, séu cu dinamitu in mana se nesuesce spre nimicirea si straformarea ei.

Catra aceste cause se mai adauga cris'a materiala cea mare, cris'a de avere, de economia publica, care desi nu immediatu, dar mediatu o simtiesce si lucrasiulu.

Pe terenulu socialismului influinti'a binefacatória a religiunei multu ar poté face, si pentru acést'a tóta vatamarea causata in onórea religiunei, séu atacarea auctoritatii ei, e egala cu rescolarea furiiloru socialismului.

Dar tóte nu le potemu aceptá pe acestu terenu dela

cuvintele religiunei, cu atât'a mai vertosu nu, căci precumu amu vediutu, tendinti'a „liberala-radicala“ de presinte cu manuri — cu picióre se nesuesce a instrainá lucrasi delat religiune, dela baserica si dela servii ei. Ci statulu, partidele, societatea si singuraticii datori sunt se faca totu, ce le este cu potintia.

Noi aderintii partidei poporului voimu se ne luamu partea nõstra in acést'a lupta, si cu tóte poterile vomu accentuá, că **nici capitalulu nu fructifica fora bratie muncitórie, nici muncitoriulu nu-si póte capatá lucru stabilu, siguru fora capitalu.** Nu că se fie inimici dara, ei mai bine sunt avisati unulu la altulu; omenësca-se dara unulu pre altulu. **La tóta si'a si turburarea i-suntemu contrari,** dar tinemu de justa si demna de partinire lupt'a continuata cu midiloce legale **pentru egal'a indreptatire a capitalului si lucrului,** căci si insusi capitalulu din lucru se nasce. E lucru cuviintiosu si naturalu dara, cá si lucrasiulu se fie impartasitu in rodurile capitalului, care fora a lui conlucrare nici unu venitu nu ar aduce. Ace'a ce din venitu — dupa subtragerea interusuriiulu capitalulu si a platii lucrasiiloru — remane, se numesce **dobanda.** Si fiinduca in producerea dobandei, precumu amu vediutu, si capitalulu si muncitoriulu are parte: se cuvine si e justu, cá in folósele acelei dobaude se fie impartasitu si muncitoriulu in modulu si proportiunea cuvenita.

Muncitoriulu in cele mai multe casuri **nu are nici viétia familiara.** Si soci'a lui acolo se gârbovesce peste di in fabrica la munca consumatória. O mama astfeliu torturata cum se póta nasce apoi prunci trainici si sanatosi, si cum se-i póta pre aceia cresce si ingrigi indestulu? Crescu pruncii, cá spinele 'n drumu, lipsiti de caldur'a iubirei maicesci, de multeori in cea mai rea societate, si forméza apoi ace'a generatiune semibarbara, care nu are conceptu nici despre relegiune, nici despre moralitate, si care apoi cu facia rosita de vinu si rachia de multeori in mai mari cárduri vagabundéza d. e. pe stradele Londonului, decâtu cum vagabundau prin codrii Americii indiacii cei stensi cu glóntie.

Asiafeliu de dispusetiuni pretindemu dara, cá de prunci,

de crescerea lor, apoi de femei, și mai-cu-séma de mame, ori unde aru lucra ele, se fie grige corespundiátoria, și in genere, cá lucrasii, ori unde aru fi ei aplicati, se nu fie ingreunati peste poterile lor, se nu fie torturati.

Pretindemu pentru lucrasii dela fabrici **asecuratia** nu numai pentru casuri de **bolnavire** séu **nenorocire**, ci și cu privire la **imbetranire** și la **relatiunile comerciale**, precumu și ingrigire despre legatur'a ce existe între ei și datatoriulu de lucru.

Mai pretindemu, se aduca lege despre ace'a, cá lucrasiulu cu finea septamanei se-si capete regulatu simbri'a sa, și cá se fie platitu **cu bani gata**, nu cu nisee bancenóte de acele, cari numai in duchénulu, crism'a datatoriului de lucru séu a intre-prindiatoriului le póte schimbá.

In fine pretindemu totu in favorulu industriasiloru și a lucrasiloru **observarea repausului de Domineca**, asia cá abstine-rea dela lucru se fie renduita nu numai pentru tempulu de dupa miadiadi, ci se se estinda și pentru celu dinainte de miadiadi, nu numai pentrucá „tortulu de Domineca, nu tine pana Vineri“, adeca cu lucrulu de Domineca nu-i darulu lui Domnedieu, ci și pentru ace'a, cá asia acel'a, care in siese díle a trasu in jugu, și in tóta septaman'a si-a títitu privirea josu, spre lucrulu seu, baremi in acést'a un'a dí, Dominec'a, se simtiésca, cá și elu e omu, cá se-si radice capulu spre ceriu, se póta serví Domnedieului seu, și se-si deschida anim'a spre primirea adeveruriloru celu innaltiatórie, lumina-tórie, impaciutórie și mangaitórie a religiunei.

*

Regularea **administratiei publice**, adeca ace'a, cá cum va trebui se fie guvernate comitatele, orasiile, comunele prin ofi-ciantii lor, și partid'a „liberala“, și tóte cealalte partide dietale o-au primitu in program'a lor.

Pentru acést'a díce și program'a nóstra, cá

„12 Referitoriu la regularea administratiei publice partid'a poporului atunci si-va desvoltá program'a sa, candu in privinti'a acést'a guvernulu si-va presentá proiectele sale; dar inca acumu

Partid'a nóstra voesce dara a se portá cu tóta **prevenietí'a** facia de nationalitati, adeca nu doresce a le spariá, a le apasá, ci mai bine a le dobandí, si a imp a cá neintielegerea dintre ele si dintre noi cei de limb'a magigra.

Si tocmái pentru acést'a va staruí, cá acele se fie impar-tasíte in tractare justa si cá vatamarile loru se fie lecuite.

Si cari sunt caintiele loru?

De ace'a se caescu, si nu fora basa, cà statulu le apasa limb'a si cu forti'a voesce a le magiarisá, maga si magiarulu si-inbesce limb'a sa materna, si e virtute alipirea lui catra gintea lui, óre pentruce se fie de reprobatu acést'a la nationalitatile de alta limba! Cu privire la ace'a magiarisare fortiata vomu spune o cadentia.

Unu cursoru se grabiá catra judele comunalu, si dela o baba ce-i veniá in facia intrebà, cà in catrau póte ajunge mai curéndu la scopulu seu. Bab'a aratà in dóue laturi dicundu: „In-cóce mai aprópe, in-colo mai curendu!“ Cursorulu epucà dara pe calea cea „mai aprópe“, dar ajunse la o balta mare, peste care nu potú trece. Numai atunci pricépú vórb'a betranei, si intórsa dara si pe calea de „mai curéndu“ si si-a ajunsu intru adeveru scopulu. Acést'a o pricepe, „care se scí acumu spalá pe dupa urechi“, càci „canele gonitu cu tióvulu epure nu prinde“, nici magiarisarea cu forti'a nu-si afla intrare in anim'a nationalitatíloru.

Si de ace'a se caescu, cà statulu in tînuturile locuite de nationalitati numai scóle „neconfesionale“ cu limb'a de propunere magiara infintéza, cari apoi si resuna de góle, càci nationalitatíle tînu la limb'a si religiunea loru. Nici cu de acestufeliu de otietu nu vomu prinde musce, càci acelu statu, care, cá alu nostru, tóte religiunile recipiate (cum sunt si ale nationalitatíloru) le tîne egalu de bune, si-contradice siesi, candu cutareva religiune, cu care limb'a nationalitatii cá trupulu cu sufletulu s'a contopitu, o delatura din instructiune, din scóla, pe candu are destule moduri, cá se controleze scólele cele cu caracteru religiosu, si déca in acele s'ar iví órece tendintia séu invetiatura contraria patriei, ace'a se-o elimineze de acolo.

Partid'a noastră voesce dara a se portá cu tóta prevenietí'a facia de nationalitati, adeca nu doresce a le spariá, a le apasá, ci mai bine a le dobandí, si a imp a cá neintielegerea dintre ele si dintre noi cei de limb'a magigra.

Si tocmái pentru acést'a va staruí, cá acele se fie impar-tasite in tractare justá si cá vatamarile loru se fie lecuite.

Si cari sunt caintiele loru?

De ace'a se caescu, si nu fora basa, cá statulu le apasa limb'a si cu forti'a voesce a le magiarisá, maga si magiarulu si-inbesce limb'a sa materna, si e virtute alipirea lui catra gintea lui, óre pentruce se fie de reprobatu acést'a la nationalitatile de alta limba! Cu privire la ace'a magiarisare fortiata vomu spune o cadentia.

Unu cursoru se grabiá catra judele comunalu, si dela o baba ce-i veniá in facia intrebà, cá in catrau póte ajunge mai curéndu la scopulu seu. Bab'a aratà in dóue latari dicundu: „In-cóce mai aprópe, in-colo mai curendu!“ Cursorulu epucà dara pe calea cea „mai aprópe“, dar ajunse la o balta mare, peste care nu potú trece. Numai atunci pricépú vórb'a betranei, si întórsa dara si pe calea de „mai curéndu“ si si-a ajunsu intru adeveru scopulu. Acést'a o pricepe, „care se scí acumu spalá pe dupa urechi“, càci „canele gonitu cu tiovalu epure nu prinde“, nici magiarisarea cu forti'a nu-si afla intrare in anim'a nationalitatiloru.

Si de ace'a se caescu, cá statulu in tînuturile locuite de nationalitati numai scóle „neconfesionale“ cu limb'a de propunere magiara infintéza, cari apoi si resuna de góle, càci nationalitatile tînu la limb'a si religiunea loru. Nici cu de acestufeliu de otietu nu vomu prinde musce, càci acelu statu, care, cá alu nostru, tóte religiunile recipiate (cum sunt si ale nationalitatiloru) le tîne egalul de bune, si-contradice siesi, candu cutareva religiune, cu care limb'a nationalitatii cá trupulu cu sufletulu s'a contopitu, o delatura din instructiune, din scóla, pe candu are destule moduri, cá se controleze scólele cele cu caracteru religiosu, si déca in acele s'ar iví órece tendintia séu invetiatura contraria patriei, ace'a se-o elimineze de acolo.

In genere e o socotéla nefericita ace'a, cà statulu numai scóle „neconfesionale“ si cu limba de propunere magiara póte infintiá si subsidiá, cu tóte cà si noi amu pretinde, cá in scól'a de orice limba se propuna si invetie si limb'a magiara.

Desvólte-si liberu nátiónalitatile sciinti'a si cultur'a loru propria, cá cetatieni cu noi egalú indreptatiti ai patriei comune unguresei, càci si ei sunt unguri, precum o marturisesce acést'a, si in Americ'a drotariulu, candu lu-intréba, de care natiune te tini, respondíndu: „Ja szom uhor!“ adeca „eu sum unguru!“

Nici ace'a nue caintia nedrépta pe buzele loru, cà citatiunile, admonitiunile, juducatile, cu unu cuventu decisiunile judecatorerei si de altu soiu numai unguresee li se comunica, din care cauza — nepricependu ei nici unu conventu din acele, si negasindu-se intre ei nici unu omu, care se scie unguresee, care se li-o traduca — de multeori desavantagiuri si nu odata si daune materiale mari li-se intempla. Pentruce se nu se póta intoemi acést'a asia, cà acele decisiuni si in limb'a loru propria se se comunice cu respectivii, càci dóra nu acel'a e scopulu decisiuniloru cá acele se nu fie intielese de cei interesati, ei acel'a, cá se le intieléga si intreuintieze spre folosulu loru.

Póte cà suut, ba de bunaséma si sunt nátiónalistí ultra-isti, aspiranti, agitatori. Rumpa-le la acestia córnelé, dar nici acést'a nu o faca in modu arbitrariu, ei pe calea dreptului si a dreptatii. Dar firesce i-e greu se impiedece astfelu de escesuri nátiónalistice acelu guvernú, care sufere festivitati spre glorificarea lui Martinoviei a conspiratorului contra patriei si a tronului, planuite chiaru pe díu'a Santului Stefanu, in centrulu tieriei, in Bueapest'a, càci déca acci agitatori nátiónalisti vedu esemple de aceste. si-capata curagiu, eugetandu, de ce se nu le fie ertatu si loru ace'a, pentru ce lu-glorifica pre acelu revolutionariu decapitatu!

Pedepsécea dara statutulu agitatorii nátiónalisti, pre cei peccatosi, dar nu poporulu celu nevinovatu, nu precum se díce, „nátiónalitatea“. Déca i-sunt bune guvernului nátiónalitatile atunci, candu in dieta trebue se pacteze cu deputatii loru, cá se-si póta votá planurile, atunci se-i fie bune si de

alta data. Faca se întielega acele, mai vortosu poporul celu trézu, sedatu si desceptu, care e si gata si aplicatu spre acést'a, — se întielega conceptulu curatu alu egalei indreptatiri, si implinésca pretinduniile loru cele juste si ecuitabile.

Numai apoi acést'a egala indreptatire a nationalitatiloru esplicata nu in censulu exceptionalu electoralu, adeca nu in **diversitatea chieiei** de dare, ce indreptatiesce la alegeri, se apara!

*

Si acumu urméza ultimulu punctu alu programei nostre, care atinge alegerea deputatiloru dietali.

Intru adevéru cu facia introsita graimú despre alegeri, pentrucà cele ce s'au intemplatú pe acestu terenu in trecutu, si mai cu séma cele ce de presinte se intempla, ne scotu totu sangele in facia, incepe a ne fi rosine, cà traimu in Ungari'a.

Asia lucruri de bajocura nu se intempla in alte tieri nicairi.

Éta la noi:

1. Conscrierea votizantiloru oficiosu o falsifica, in câtu pre accia, caror'a legea le da dreptu de votisare, cu miile si miile i-lasa afara éra pre accia, caror'a legea nu le da dreptu de votisare, i-inseriu.

2. Celoru in acestu chipu cu nedreptu lasati afara le denéga edarea documintelorú oficióse, ce sunt de lipsa pentru reclama-re si a caror'a edare legea o dispune, ma pre ceice le ceru acele i-butusiescu afara din localitatea oficiósa.

3. Pre celuce cutéza a votiza pe opositionalu, adeca nu pe „gubernamentalu“, lu-amerintia, persecutéza, nimicescu, de multe ori si famili'a lui.

4. Pre votisantiu opositionali i-petrecu intre bajonete, cum facu cu hotii si banditii.

5. In localitatea, unde se intempla votisarea, nici nu-i lasa in launtru, ci i-deschilinescu cà pre nisee oi hiróse.

6. Cu conducatoriú loru nu-i lasa se convina, si i-facu se stee sub ceriulu liberu flamandi, setosi, tóta diu'a si tóta nóptea, in ventu, in plóna si néua.

7. Pre cetatieni onesti i-ataca cu grobianitati, si i-merintia cu inchisóre.

8. Pre votizantii opositionali cu viclesiugu și insielatiune i-departéza dela sal'a de votizare, séu sub preteste false i-respingu, séu déca respectivii sunt soldati, inca inainte de alegeri sunt citati la regimentele lor.

9. I-intréba, valatescu câte 5—10 minute, cà „de câti ani esci?“ „Candu te-ai nascutu?“ „Ce ocupatiune ai?“ scl., maga §. 77. leg. elect. acést'a hotaritu o opresce.

10. Acumu inainte, dar mai vèrtosu in tempulu de alegere multime de soldati și gendarmi mobiliséza, și comun'a electorala o tinu in adverata stare de obsesiune, o ingreunéza cu incortelari.

11. Pentru candidatul guvernamentalu primescu și voturile date de argati platiti in numele alegatorilor indepartati și morti.

12. Si apoi tóte aceste le numescu alegeri constitutionale libere.

Éta intr'unu respiriu o duzina buna de abusuri de pela alegeri!

Éra cà cum sevèrsiescu **verificarea** deputatiloru odata alesi, o dovedesce ace'a, cà nu unu deputatu onestu, dar alesu pe cale neonestă, cu tóte cà lu-au verificatu, s'a rosinatu a primí mandatulu ratificatu de cea mai inalta corporatiune a tierii, séu lu-a depusu acel'a inca sub pertractare, cà nu cumva se-lu verifice comisiunea spre bajocur'a sa și a tierii.

Apoi censulu, séu precum amu amintitu, chieia de dare ce indreptatiesce la alegere. câtu e de neegalú și inaltu; impartirea cercuriloru electorale câtu e de neproportionata; și modulu de procedura la alegeri câtu e de necorectú!

Póte suferi unele cá aceste reproduse poporu liberu, independentu!

Pentru acést'a si-finesce partid'a nóstra, **partid'a poporului** program'a sa cu aceste cuvinte:

„14. Pretindemu sanarea abuseriloru dela alegeri, și regularea procedurii de verificare in modu mai corespundiatoriu.

Scimu ace'a, cà censuiu, impartirea cercuriloru electorale, și modulu de procedura la alegeri in multe privintie nu e indes-

tulitoriu și da ocașiune la nenumerate abusuri. Și regularea acestor'a o vomu urgită."

*

Éta dara, onorati concetateni! acést'a e program'a nóstra.

Cugetamu, cà e destulu de clara, meduósa, constitutională, patriotica.

Nu amu incungiuratu in ea punctele cele delicate, nici amu graitu numai in genere, ci amu specificatu tóte cestiunile curente, ponderóse, de dreptu publicu, adecà, nu „amu vendutu mîti'a in sacu“, ci fiinducà „din cuventu intielege omulu“ amu graitu respicatu.

Cetesece acést'a programa nu odata, ci și de diece ori!

Cu câtu o vei face acést'a mai desu, cu atátà mai vèrtosu te vei convinge, cumcà **partid'a poporului** e gata se tí-le dee tíe tóte, câte ceri, séu dupa câte insetosiezi și oftezi, cumcà dara partid'a acést'a e **celu mai bunu amicu alu teu**, care nu cu gur'a, ci cu anim'a și intru adevèru te inbesce pre tine, cu tine plange, cu tine lacriméza, și e gata a face totulu, cá se-tí curme lacrimile, se-tí îmbunatátiesca starea ta. Cluj

Alege-tí-o dara de partida!

Déca nu o alegi, déca nu ai grige de ea, „reu capetu va avé negrigea ta“, dar atunci apoi nu te vaierá, pen-trucá numai ace'a vei mancá, ce tu instuti tí-ai fiertu. „Cine cum si-asterne, asia dórme.“ Déca ai respinsu bratiulu mantuitoriu, care a voítu se te radice din necasu, pre tine te invinovatiesce, déca te veì inecá in elu.

Susu dara, acumu e tempulu potrivit, se te ajutorezi pre tine insuti! Déca acést'a o vei negligá, și facia de tine se va poté dice, cà „nebunu e acel'a, care atunci pune razezu pe staulu, candu acumu au furatu caii din elu.“

Da-te dara catra partid'a poporului, catra acést'a iubita a ta partida!

Inaintea ta va fí nu peste multu, cu ocașiunea alegeriloru dietale generale, foculu și ap'a, binele teu și perirea ta. Ori bine, ori reu, dar órecum va trebuí se alegi. Déca afara de partid'a poporului vei stá catra oricare partida, numai „ca-

ciula schimbii cu comanacu", și vei ajunge acolo, unde ai ajuns și până aici cu ei, adică acolo, „unde se rupe țiermurele.“

„Câte stele nu ajungu c'unu sóre“, asia tóte celelalte partide nu ajungu: cu **partid'a poporului!**

Numai în acést'a **partida a poporului** vei afla conducătoriulu, care te póte scóte din perire.

E mica înca acést'a partida, „míca, dar voiníca“, și apoi cu tempulu se va desvoltá!

Din simbure micu cresce stejarulu! Astfeliu de stejaru puternícu ínvígatoriulu de fortune vomu fí și noi, déca tu, poporulu Ungariei, vei voi!

„Din picuri sta marea“, și apoi „cu tempulu și urm'a furniceii se vede pe stanca“, înainte dara cu perseverantia! „Voi'a tare ínvígíca calea mare!“

E dreptu, cà pre nimene, care íntra în taber'a nóstra, nu-lu potemu ademení cu avantajíuri, pentrucá cu totii scímu, cumcá astadi **partid'a poporului** e espusa persecutiuniloru. Dar pentru causa onesta ne luptamu, éra „onórea e mai presusu, decátu curechiulu unsu“, decátu comoditatea, doband'a, apoi „nici din auru nu va fí anelu, déca nu-lu voru bate!“

Devis'a nóstra e: **dreptate, dreptu și ecuíate**, se nu ne miramu dara, déca derísu, defaima și góna ne voru fí partea.

Asia a fostu acést'a și asia va fí totudeuna.

Și Adeverulu eternu lú-au gonítu, lu-au legatu, scuípítu, flagelatu, restígnítu, íngropatu, înca și mormentulu i-lu-au pecetluitu, totusi a ínvíatu a treia dî, și stapanesce și astadi!

Asia se va íntepíá și cu partid'a poporului.

Traiésca dara partid'a poporului! Traiésca toti membrii conducătorii și patronii ei! Se traiésca!

